

SOKOLČ:

**LIST ZA SOKOLSKI
NARUŠČAJ**

LETO I. 1919.

ŠTEV. 7.—10.

Vsebina.

1. Obletnica. 28. oktober 1918. Sokolič.	97
2. Narodu! Na dan 28. oktobra. Peter List.	104
3. I. skupina obrtnega naraščaja. Slika 4.	104
4. Dan 28. oktobra 1918 v Pragi.	105
5. Pet bratov Franchetijev-Sokoličev. Podoba.	106
6. Baron Žiga Zois.	111
7. Baronu Žigi Zoisu ob stoletnici njegove smrti. Pesem.	114
8. Dr. Ljudevit Pivko: Zdravnik Stane.	116
9. II. skupina obrtnega naraščaja. Slika 1.	119
10. Slavnostni tek.	120
11. Sokoški zlet v Pragi 1920.	122
12. Rojstvo naše narodne himne.	124
13. II. skupina obrtnega naraščaja. Slika 4.	133
14. Poglavlje o alkoholu.	135
15. Glasnik	143

„Sokoliča“ smo razposlali vsem naročnikom ter vsem sokolskim društvom po toliko izvodov, kolikor odgovarjajo številu članstva. Bratska društva naj razpečajo „Sokoliča“, med naraščaj ter pobrano naročnino pošljejo po priloženih položnicah.

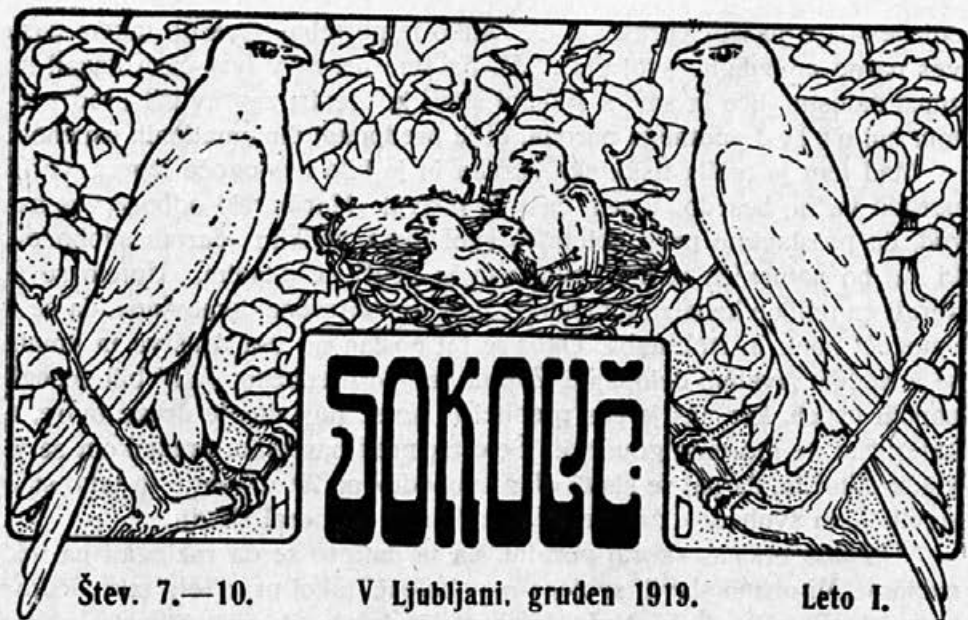
„Sokolič“ izhaja v mesečnih zvezkih ter stane vse leto **10 K**, pol leta **5 K**, četrť leta **2 K 50 vin.**

Na naročila brez istodobno vpslane naročnine se ne oziramo.

Dopise je pošiljati na naslov: Uredništvo „Sokoliča“ v Ljubljani.

— Naročnino sprejema Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Odgovorni urednik: Dr. Ivan Lah v Ljubljani.

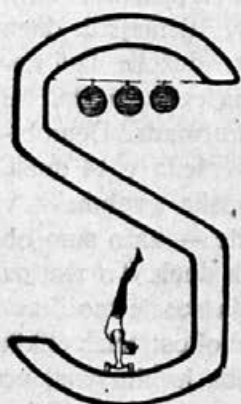
Štev. 7.—10.

V Ljubljani, gruden 1919.

Leto I.

Obletnica.

28. oktober 1918.

Slavili smo prvo obletnico svojega osvobojenja. Dan 28. oktobra 1918. je največji zgodovinski dan v življenju našega jugoslovanskega naroda. In vendar se je zdelo, da se tega skoraj ne zavedamo. Imeli smo toliko dela z raznimi drugimi stvarmi, da se skoraj nismo utegnili pripraviti na proslavo našega »dneva svobode«. Tako smo bili zamišljeni v svoje notranje in zunanje borbe, da nismo niti začutili, da prihaja naš veliki praznik. Čas nam je potekal tako hitro, da nismo niti zapazili, da je preteklo že eno leto od onega dne, ko so padli okovi in smo stopili kot svobodni

Jugoslovani iz stoletne ječe...

Dogodilo se mi je parkrat, da sem govoril z našimi znanci, in sem rekel: »Dan svobode se bliža, treba je, da ga proslavimo.« Pa so pogledali čudno: »Kdaj je ta dan svobode?« — — »Kaj ne veste, da je to 28. oktober?« — »A, takrat je to bilo?« — Pa kaj bi se čudili. Bilo je že sredi oktobra in naši listi niso imeli o tem niti besedice. In vendar smo imeli dovolj vzrokov, da slavimo svojo prvo obletnico kar najsvečaneje. V državi se je vlekla dolga, utrudljiva kriza, ki je pokazala, kako hitro smo izgubili smisel za skupne velike stvari, na Koroškem smo pripravljali plebiscit, Reko je zavzel d'Annunzio, mirovna konferenca je

odločevala o našem vprašanju . . . Kako je potrebno, da ob takem času ves narod povzdigne svoj glas. Mi pa smo prav v tem času kazali na zunaj žalostno lice in smo s svojimi spori in prepiri zapravljali pred svetom oni u g l e d enotnega naroda, ki je predpogoj diplomatskih uspehov.

Med tem je prišla tiskarska stavka in je bilo nemogoče izpregovoriti narodu važno besedo. V tem času je pozval »Mariborski odbor« ves narod, da proslavimo prvo obletnico svobode z velikim »darom svobode«, ki naj bo namenjen našim beguncem in učeči se mladini. Hotelo se je zbrati en milijon kron za mladino iz naše »neodrešene domovine«, da se ji omogoči pouk in izobrazba. Oklic je bil poslan na vsa društva in kmalu se je začelo živahno delovanje. Žal, da je bilo prepozno, da bi bili dosegli popoln uspeh, ker nas je čas prehitel in so se pojavile še druge ovire, o katerih tu ne moremo govoriti. Šele tik pred narodnim praznikom se je vlada odločila, da naj se slavi »dan svobode« na 29. oktobra. In tako smo slavili »dan svobode«, žal, ne tako, kakor bi se moral slaviti.

Da smo pri nas skoraj pozabili na ta dan, to se da razlagati na več načinov. Mi nismo slavili svojega osvobojenja takoj prvo leto tako, kakor so ga slavili n. pr. Čehi. Naša domovina je ležala tik za italijansko fronto in vsa naša pozornost je bila obrnjena na dogodke, ki so se tam dogajali, kajti vedeli smo, da se bo preko naše zemlje valila bežeča milijonska avstrijska armada in da bo naša domovina v nevarnosti, da jo ta izstradana armada uniči, ako si ne pomoremo sami. In res: ko je Avstrija dne 28. okt. kapitulirala in je napočil „dan svobode“, ni bilo več časa za proslave, kajti preko slovenskih krajev se je vsula bežeča vojska in v štirinajstih dneh je šlo nad milijon vojakov preko naših gor v druge avstr. dežele. Tuji generali so takrat občudovali organizacijsko zmožnost našega naroda. Mi smo razorožili in razbili cele oddelke bežeče avstrijske armade. Demobilizacija, ki je bila proračunjena na pol leta -- je bila izvršena v 14 dneh. Ob naših gorah in naši narodni sili se je razletela milijonska armada — v nič. Izvršili smo veliko delo v prvih dneh svoje svobode — zato smo ob letu skoraj pozabili, kaj se je pravzaprav zgodilo v onih dneh. To vse pa je dokaz, da se v tistih dneh nismo duševno prerodili, da nas je motil zunanji šum, da nismo utegnili zamisliti se v notranjo globokost teh velikih dogodkov. In to je bil namen naše obletnice . . . Treba je bilo vsaj po prvem letu vstati in pogledati nazaj. Obletnice se slave za to, da se polagajo obračuni, da se spomnimo, kje smo bili in kam gremo, da se ob spominih navzjemo sil za nadaljnje delo.

Pa so prišli nekateri in so rekli: mi slavimo obletnico 1. decembra, ko je bila proglašena naša skupna država. V resnici je bilo 1. dec. slavnostno proglašeno to, kar se je dovršilo dne 28. oktobra in kar je dne 29. okt. razglasilo naše »Narodno veče« v Zagrebu. Zanimivo je bilo, da so slavili po nekod na ta dan — češko osvobojenje, kakor da ne pomeni dan 28. okt. našega skupnega osvobojenja. Razlika je le v tem, da so Čehi sprejeli z vsem navdušenjem svojo svobodo takoj, ko je prišla, mi pa smo jo slavili šele — en dan pozneje. Zato so Čehi proglasili dan 28. oktobra

kot prvi narodni in državni praznik, kot največji dan v letu, ki se bo slavil za vselej v spomin na vse one, ki so padli za češko svobodo in v proslavo onega zgodovinskega dne, ko je propadla stara suženjska država. Ta dan je zanje važnejši in slavnejši nego oni dan, ker je bila že med vojno od antante priznana nova čehoslovaška država. Proglasitev svobodne čehoslovaške države v Parizu ima nekako isti pomen, kakor slavnostno oznanjenje na dan 1. decembra v Jugoslaviji. Na vsak način lep in važen zgodovinski dan! Toda dan 28. oktobra je začetek našega novega življenja, je rojstni dan naše države, dočim je 1. december njen krstni dan. Tudi francoski narod ima n. pr. mnogo slavnih in zgodovinskih dni, toda najslavnejši je 14. junij, ko je padla bastila — ona ječa političnih preganjencev, ki je bila izraz starega robstva. Ali ni bila Avstrija taka bastila? In ta bastila je padla dne 28. okt. 1918.

Ta dan pa je tudi važen zato, ker je skupen vsem trem zapadnim slovanskim narodom: Jugoslovanom, Čehom in Poljakom. Ta dan smo bili odrešeni vsi trije narodi, ki je nam usojeno, da postanemo trozveza od Balta do Adrije. In ker verujemo v bodočnost te zveze je treba, da se enkrat v letu spomnimo našega skupnega robstva, da pregledamo svoj položaj in skušamo najti ono pot, ki nas vodi v bodočnost k skupnemu bratstvu, sreči in zmagi. Dan svobode je dan ene skupne velike misli. To je dan, ko se ozremo v preteklost in mislimo na bodočnost. V takih dneh se otresemo vsakdanjih sporov, malenkostnih predsodkov, neprijetnih misli. To je dan, ko vsa srca bijejo v eni sami radosti, ko vsi glasovi pojo eno samo pesem, ko iz vseh oči žari ena sama misel: domovina — — — Takrat si podajajo roke nasprotniki, takrat spoznamo vsak svoje slabosti in vidimo, da je naša sila v skupnosti, v eni misli na srečo domovine...

Ako slave take dneve veliki narodi, ki se jim ni treba bati in boriti za obstoj, koliko važnejše je, da jih slavimo mi, ki bomo še nekaj desetletij stali v borbi za veliko bodočo Jugoslavijo. Kdor je kdaj videl proslavo 14. junija v Parizu, ko ves francoski narod slavi svoj dan svobode, ta je spoznal, kako svoboden narod slavi svoj dan. Kdor je videl, kako Amerikanec slavi svoj državni praznik, ko se spominja svobode svojih združenih držav, ta bo spoznal, da se mi še daleko ne zavedamo svoje sreče... Naša prva obletnica bi bila morala pokazati, kako se ves naš narod zaveda, da smo z 28. oktobrom stopili v vrsto svobodnih narodov, da znamo ceniti ta dan in da hočemo za vselej kot zvesti jugoslovanski državljani izpolnjevati svoje dolžnosti... In še več. Po prvem letu svobode bi bili morali svetu pokazati, da še nismo vsi svobodni in da je naša resna narodna volja, da se to zgodi... Ako tega nismo storili, smo zopet dokazali da smo narod zamud...

Čehi so se pripravili na svojo prvo obletnico. Slavili so jo dostojno in veličastno. Ves narod je čutil velikost tega dneva. In zunanji svet je slavil ta dan z njimi. Predsednik francoske republike Poincaré jim je če-

stital k svobodi in zastopniki vseh držav so se udeležili njih proslave. Pri nas pa nismo znali svet opozoriti nase...

Toda proslava je končana in priznati moramo, da se je po nekaterih krajih lepo izvršila. Vsa večja mesta so priredila poslave, v gledališčih so bile slavnostne predstave, bili so manifestacijski shodi, obhodi po ulicah, koncerti, pesmi, navdušenje... Po vseh krajih se je nabiralo za »dar svobode« in mora se priznati, da so bile zbirke v nekaterih krajih dokaz naše velike nar. zavesti. Na Češkem so slavila ta dan vsa društva, vse organizacije, vsaka vas... Ako pri nas ni bilo tako, je to samo dokaz, da se nismo jasno zavedali, kaj je nam 28. oktober. In predvsem: da nismo vedeli zakaj bi ga bili morali ravno letos glasno pred vsem svetom slaviti...

Torej: drugo leto.

Posebno Sokolstvo ima pravico in dolžnost, da slavi dan svobode, ki smo ga pripravljali v svojih vrstah. In Sokoliči! Ali ni to vaš dan, ko ste bili izpuščeni iz temnih zaduhlih avstrijskih prostorov in ste zleteli v jasen dan! Ali ni to dan ko so padale stare stene v razvaline, vi pa ste šli oznanjat svetu, da je vstala mlada Jugoslavija... In če ste zamudili ta dan, ali ne boste skusili stalno s seboj nositi njegov spomin! Saj je to praznik bojevnikov, ki so padli za svobodo in dan vseh živih, ki hočejo s svojimi silami ustvarjati iz one mlade države, ki se je rodila dne 28. okt. 1918. srečno in veliko bodočo Jugoslavijo!

Na zdar!

Sokolič.

Narodu!

Na dan 28. oktobra.

Jaz sem te videl,
ti, sokol,
kako si obležal
vrh strmih gorâ
in gledal si v solnce
z očmi odkritimi
in si premišljal
in iskal zaman,
kako bi poletel,
tja v solnčno stran,
obdan od ran
in s perutmi s krvjo oblitimi.
O ti si čutil
visoki dan
in gledal si vanj
z očmi uprtimi...

A kam poleti
naj sokol čez plan
s perutmi strtimi?
O, jaz sem te videl,
kako trepetal
si nad grebeni razdrtimi!
Tam daleč od morja do daljnih gorâ,
v zraku sokoli so poletavali
dvigali se pod višave neba,
z vetri, z oblaki se pretepavali.
»Ej bratci, od nas se nihče ne uda,
zemljo in morje bi lahko preplavali...«
In ti si jih gledal,
njih svoboden polet
te je vabil v svet...
»Pa kaj bi posedal,
kdor hoče, ta bo otet...«
In mahnil s peruti si,
s krili slabotnimi,
da bi se združil
z bratci popotnimi...
A noge bile so
k gori privezane,
peruti bile so
kakor odrezane...
In si obstal
in čakal od dne do dne,
in mrak je pal
čez vse gore,
in strah je vstal
in z bolestjo je polnil srce.
Pa kaj te je strah?
Kaj sokol je plah!
O ne! Kadar je zdrava njegova perot,
kdo mu je tekmeec zračnih višav,
kdo zadrži njegovo pot
preko planjav?
A tebi, sokol, železna pest
je strla perot,
roke so tuje te zgrabile,
rane so tebe oslabile.
In kaka je bila ti v srcu bolest,
ko si začutil svoj god
in si hotel od tod
do daljnih zvezd,

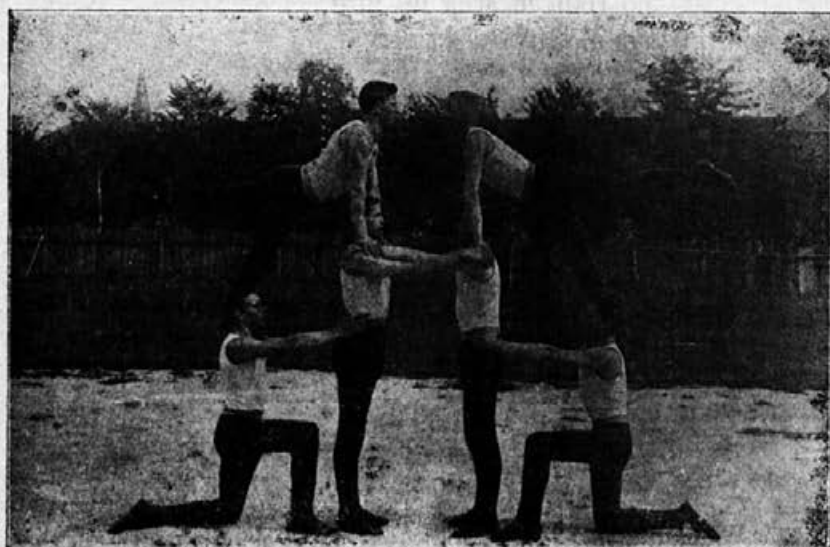
do neznanih cest,
koder je hodil tvoj rod . . .
In si obležal na temnih gorah
in videl si toliko gnezd,
svojo sveto posest,
in toliko rok
sovražnih okrog,
da te bilo je strah
za svoj rod!
O jaz sem te videl,
ti, sokol,
kako si ležal
z očmi odkritimi,
s perutmi s krvjo oblitimi,
kakor privezan na teme gor,
v srcu boleš in v duši upor,
od leta do leta, iz veka v vek . . .
Kdo podá sokolu čudežni lek,
ako ne more na daljni loč,
ako je ječa dom njegov
ako mladičev se tuje roke
predrzno dotikajo
in se dobrikajo,
da jih pridobijo za se? . . .
O kolikokrat
si začutil, da si mlad,
in si zbral svoje moči,
da bi udaril te tuje roke
ki so po tebi posegale,
v gnezda so tvoja dregale
in so praznile tvoje gore
vse temne noči . . .
Pa če si udaril, kam si zadel?
Ob lastno si goro s perotjo zadel,
lastni svoj zarod si kruto zadel,
tuje roke so posegle po njem
in ko so ga vzele v moreči objem
ti čul si zasmeh
to bil je slabosti uporne uspeh.
Pa prišel je vihar,
strašen vihar,
grom je napolnil nebo in ravan,
in vsenaokrog
milijoni rok
krvavo žareč kolobar

od temnih oblakov obdan.
In ti videl si boj,
ki je šel nad teboj
in krog tebe prek gor
na daljni obzor
in čul si udar,
od vrha do tal,
ko z neba požar
je z bliskom gorečim zemljo zažgal.
O takrat si, sokol, ti vztrepetal,
požar začutila je tvoja perot
po gori zaplakal tvoj mladi je rod,
vihar ga bo z gore zagnal . . .
O ne, sokoli gor ne puste,
trdno se v svojih gnezdih drže
in čakajo konca in belega dné.
In takrat si, sokol, v duši spoznal,
da še je dan
onstran poljan,
od koder se bliski žare.
In ti si vstal
in zaklical v — vihar:
„Nebá in svetá gospodar,
po rodu in srcu mi brat,
pokaj si prišel kraljevat
na naše visoke gore?
Glej, sokoli se te ne boje:
mi poznamo pod teboj propad,
mi se grémo s teboj vojskovat,
da bomo ubili te tuje roke,
ki naše mladiče more . . .“
In takrat vse gore zmajale so se,
v globoke razore razklale so se,
in plamen je švignil
od gor do gor,
z obzorja se dvignil
je temni zastor,
v propadu se čul je žvenket
verig in okov
in vzklik in trepet
je šel od vrhov do vrhov —
takrat si se dvignil ti na polet.
Oj kako so razmahnile
peruti za boj se pripravljene
čudne so sile ti srce navdahnile.

rane vse so bile ozdravljene,
dveri skoz temo so se razpahnile
skrivnosti vse so bile objavljene,
in splaval si v svet
velik in prost
ti zemlje sled
in solncu gost.
In ko si pogledal z višave nazaj
zaplapolal je svet pod teboj,
in vse ozračje — en sam migljaj —
napolnil je sokolov roj.
Odšel je vihar
za daljni oblok
in solnca žar je posijal
na dvoje zlomljenih rok
razbitih od skal . . .
In ti si razumel ta veliki dar,
ki je prišel iz daljav,
da mogel si nesti svobodi pozdrav.

Peter List.

Slika 4.

I. SKUPINA OBRTNEGA NARAŠČAJA

Dan 28. oktobra 1918 v Pragi.

(Iz knjige spominov.)

Vedeli smo vsi, da bo prišel ta dan, toda kdo je vedel, kedaj. Vedeli smo vsi, da bo prišel ta dan, ko bo končana svetovna vojna in se bo izpremenila stara Evropa, ta dan, ki so ga prerokovali naši prvi narodni buditelji, ki so ga pričakovali naši najboljši ljudje, ki so ga iz daljave pozdravljali naši pesniki. Vedeli smo vsi, da bo prišel ta dan naše zmage in svobode. Toda kdo si ga je mogel misliti, kdo je mogel vedeti, kako bo takrat, kdo je mogel povedati, kako ga bomo sprejeli, komaj slutiti smo mogli. Celo vojno smo poslušali različna prerokovanja in vsa so se izkazala za neresnična. Obupali smo nad preroki te vrste — verjeli smo samo, da bo prišel ta dan in vse drugo pride za njim... Ko je izbruhnila vojna, smo mislili, da je blizu ta dan. Par mesecev, pol leta, do božiča, kvečjemu do pomladi, in vse bo dokončano. Tako smo mislili. Varali smo se. Narodni gospodarji so pripovedovali, da more Nemčija vzdržati kvečjemu dva meseca brez dovoza: potem nastopi glad in vojne bo konec. Oni, ki so se spoznali v vojskovodstvu, so kazali glavne črte, koder pojdejo združene armade na Berlin: bilo je vse zelo očitno. Toda armade so se ustavile. Drugi so verjeli na angleško mornarico: čakali so odločilne bitke — toda zaman. Tako je bilo v začetku vojne. In potem smo spoznali, da bo treba čakati, dolgo čakati. In smo čakali. Vojna se je vlekla počasi, leto za letom, zimo za zimo. Gledali smo na zemljevide in smo čakali. Leta 1917 je nastopila Amerika. Začel se je podmorski boj. Ob novem letu smo si napili na zmago. Po težki zimi je prihajala pomlad. Po slovenski zemlji se je razvil navdušen boj za deklaracijo. Vršili so se shodi, proslave, tabori. Vse je verovalo v našo zmago, v deklaracijo, v Jugoslavijo... Nemci so začeli z novo ofenzivo proti Parizu... Imeli so uspehe. Maloverniki so se začeli bati. Iz dalekosnega topa so streljali v Pariz. Nemška nadutost je rastle. Ugibali smo, kaj se bo zgodilo, če prodro Nemci do morja... Tu je naenkrat nastal preobrat: nemške zmage so se izpremenile v nemške poraze. Po vsej Evropi je šlo eno samo ime: general Foch. Gledali smo na zemljevide in smo zasledovali gibanje vojsk. Ni bilo dvoma, da se gode velike stvari. Meseca majnika so si slovanski narodi v Pragi pri slavnostih „Nar. gledališča“ prisegli: zvestobo za zvestobo. Par mesecev pozneje se je ta prisega potrdila v Ljubljani. Bilí smo pripravljeni na vse — a pripravljali smo se na zmago. V tem času se je pripravljala srbska ofenziva na solunski fronti. Daleč so bile takrat naše osvobodilne armade. Toda mi smo jih pričakovali, da bodo kmalu pri nas.

Ležal sem takrat kot ranjen vojak v praški bolnici: vsak dan smo čitali časopise in primerjali karte: poročila so vsak dan prinašala nova imena. Že je prišlo skrivno poročilo, kako junaško so se bili češki legijonarji na „Chemin de dame“, kako so zadržali Nemce pri Amiensu in rešili Pariz. Vse mesto je bilo polno teh govoric in znanci so si skrivaj podajali

pesem, ki je slavila zmage čeških legionarjev. Začela se je avstrijska ofenziva na Piavi in se je ponesrečila. Vojaki, ki so prišli z bojišča v naše bolnice, so pripovedovali grozne stvari. A mi smo vedeli, da se bliža naš dan. — Srbska vojska je razbila bolgarsko fronto in je nastopila svoj zmagoslavni pohod v domovino. Zaslišale so se vesti o premirju. Avstrija je popuščala. Avstrijski parlament se je poslavljaj. Bližal se je konec... Dne 14. oktobra so priredili češki socialisti velika zlorovanja za samostojno češko republiko. Po praških ulicah je bilo na vse zgodaj zjutraj

PET BRATOV FRANCHETIJEV-SOKOLIČEV

polno vojaštva. Glavni trgi so bili zastraženi; govorilo se je celo, da so veliki kanoni pripravljani, da začno streljati na mesto. Ljudje so mirno hiteli po ulicah — bilo je megleno jesensko jutro — in so si ogledovali vojake. Mnogi so fotografirali te skupine, kajti reklo se je: danes je Praga zadnjič zasedena od avstrijske vojske... Bilo je mnogo dovtipov. „Ali ste že iz Srbije prišli?“ so vpraševali ljudje. Na trgu pred cerkvijo

sv. Ljudmile se je nabrala velika množica. Na oknu mestne hiše se je pojavil posl. Klofač in je govoril. „No, kako se počutite?“ je rekel veseli množici s šaljivostjo, ki je dokazovala, da ima z Dunaja najboljše vesti. „Upam, da dobro. Kmalu bo še boljše.“ Govoril je o prehrani. Res je bil v Pragi glad — a takrat smo mislili samo na svobodo. Zato je množica s ploskanjem pozdravila vsako besedo, ki je obljubljala bližnje osvobojenje. Celo dopoldne je bil trg poln. Govorili so razni govorniki. Pred „Nar. domom“ je nastopil priprost delavec in je rekel: „Kaj je treba, da prikrivamo to, kar čutimo vsi! Česa se še bojimo? Danes ne kličemo samo: Živela svobodna češka republika. Mi pozdravljamo danes vse, ki so v zavezniških državah delali za nas, ki so se borili za našo svobodo. Zato kličemo: Živel naš Masaryk! Živel Wilson! Živela naša češka armada, naši legijonarji!“ Trenutno je ostrmelo vse nad to odločnostjo, potem pa je nepopisiven vzklik množice napolnil vse ozračje. Ljudje so si brisali solze iz oči. Prvič je Praga javno na svojem shodu pozdravljala vse one, ki jih je pet let nosila v svojem srcu in je nanje stavila nade v svoje osvobojenje. Padlo je zadnje rahlo zagrinjalo, ki je krilo to sveto veleizdajalstvo. Poleg nas pa je stala po ulicah avstrijska vojska in je — gledala. Popoldne je vojaštvo odšlo, ljudje so šumeli po ulicah in si pripovedovali najnovejše novice. Po nekaterih krajih so narodni sveti že ta dan odstavili avstr. okrajne glavarje in so prevzeli upravo v svoje roke. Toda naš pravi dan še ni bil prišel — dasi ni bil daleč.

Dne 28. oktobra smo se zbudili zjutraj v bolnici in smo — kakor po navadi — spraševali tovariše, ki so prihajali od zunaj, kaj je novega. Bil je pondeljek, zato jutranji listi še niso izšli. Nihče še ni vedel, da smo doživeli veliki dan. Ob desetih plane v sobo naš znanec: „Avstrija je kapitulirala! Pred redakcijo ‚Nar. Politike‘ je polno ljudstva. Tam je to nabito: črno na belem!“ Hoteli smo ven, toda izhod je bil dopoldne prepovedan. Prišel je nov poročevalec: „Uredništvo ‚Nar. Politike‘ je moralo odstraniti ono vest. Posebna izdaja je konfiscirana. Toda vest je resnična. Vse mesto je na nogah. Tramvajski šoferji vozijo, da je veselje. Vse leti. Z nekaterih hiš vise že zastave. Na Vaclavskem trgu je že govoril posl. Zahradnik...“ Čakali smo nestrpno. Prinesli so obed — pojedli smo v naglici in smo hiteli ven. Izhod je bil zabranjen. Tu so se godili čudeži: slepi so videli, gluhi so slišali, hromi so hodili... Ker so bila vrata zaprta, smo poskakali pri oknu iz prvega nadstropja na tla. Hiteli smo proti Vaclavskemu trgu. Celo mesto je bilo kakor izpremenjeno: hoja ljudi, prejšnja mirna, počasna in utrujena, je bila zdaj urna, odločna, živahna: vsak je pospešil korak. In na vseh obrazih ena sama radost, ena sama misel, en smeh. „Kapitulirala je...“ Z nekaterih hiš so že vihrale zastave. Srečujemo vojake, mahajo nam že od daleč v pozdrav: ravnokar so odvrgli gumbe z napisom „K“ s svojih čepic. Proti nam pripelja žena otroka: „Glej, mama, ta ima še gumb na čepici,“ pravi dečko in kaže na nas. Sedaj smo šele vedeli, kaj se godi. Avstrije

je konec. Sneli smo čepice in smo gumbе odtrgali. Hiteli smo naprej. Videli smo, kako vojaki brez gumbov ustavljajo tovariše in zahtevajo od njih, da odvržejo gumb. Glej, tu je že prvi častnik brez rozete. Gre ponosno in veselo in pozdravlja vojake. Prišli smo na trg. Ura je bila dvanajst. Ljudje so hiteli iz uradov in trgovin k obedu. Tu in tam je stala gruča ljudi v živahnem pogovoru. Vse je hitelo, kakor da se nekam mudi. Ponosno je stal visoki kip sv. Václava in je gledal po živahnem trgu. Odšel sem na Vinograde v svoje stanovanje. Pri nar. muzeju sta dva mlada kleparska pomočnika zapirala delavnico in sta rekla majstrovi gospe, ki je poleg stala: „Danes ne bomo več delali, popoldne se začne.“ Žena se je smejala, pomočnik pa je s krepko roko zaklepal vrata.

Na Vinogradih je bilo še vse mirno, samo obrazi po ulicah so bili jasni, srečni, radostni. Znanci, ki so se srečavali, so si podajali roke in so si čestitali. Z mestne hiše je vihrala zastava. Bil je dan svobode — toda šele začetek. Ljudje niso vedeli, kam z radostjo in vendar še niso vedeli, ali je to ta dan. Kajti na tak dan morajo izpregovoriti milijoni src, glasno, glasno, da se sliši do neba.

Poiskal sem v svoji sobi naš trobojni trak — ostal je bil od nekega božičnega daru — pripel sem na čepico naš deklaracijski znak — ovil sem ga z narodnim trakom in sem odšel nazaj na Václavski trg. Ulice so bile žive, vse je hitelo navzdol v Prago. Trg se je polnil. Od vseh strani so se vsipale vanj gruče ljudi. Okoli spomenika sv. Václava je stal človek vrh človeka. Na spodnjem delu trga je donela iz množice narodna himna „Kde domov muj!“ Kolikrat je že odmevala ta priprosta veličastna himna po tem trgu — a še nikoli tako, kakor danes. Dan svobode je prišel. Glej, že se vali po sredi trga črna masa ljudi. V ospredju nesejo velikega cesarskega orla z zlomljenimi perutni. Neki deček je snel z njega avstrijsko krono in jo je posadil sebi na glavo. Nekdo je nataknil plehasti napis „Viribus unitis“ na svojo palico in dva bijeta s palicami po njem. Tako se vali sprevod naprej navzgor proti spomeniku sv. Václava. Smeh, krik, pesem, ploskanje, vse se izpreminja v eno samo bučno pesem. Invalid je odpel svojo medaljo in jo je obesil raztrganemu orlu na kljun. Kdor ima še tako medaljo, stori istotako. Kmalu je ves orel v medaljah. Ta strašna zver, pred katero smo trepetali cela stoletja, je danes v rokah razjarjene množice. Vse bivše veličanstvo je danes ljudstvu v zasmeh. Dovtip sledi na dovtip. Prinesli smo ga v slovesni procesiji do spomenika. Tam smo ga vrgli na tla in razbili. Dečki si spravljajo njegove razbite kose za spomin. Deček s krono na glavi se je vsedel bod spomenik, drugi okrog njega: iako zanimiva skupina. Nekdo govori. Nihče ga ne sliši. Ves trg šumi, kakor razburkano morje. Od vseh strani se pojavljajo lestve: nihče ne ve, odkod — naenkrat stoje pred hišami in mladi predrzni plezavci plezajo po njih. Tam na vrhu hiš je nemški napis. „Dol z njim!“ Nemški trgovci hite zagrinjati in odstranjevati svoje napise. Tam je še en orel. Težko ga je doseči. Toda mora pasti. Iz ljudi se tvorijo žive piramide, vsak drži, pomaga, podpira

— orel zagrmi na tla. In med tem so prinesli orle že od drugih strani, iz stranskih ulic in jih obešajo na drevesa. Mnogo jih je. Ura je tri. Vse mesto je v zastavah. Trg je poln. Vse se pozdravlja, objema, poljublja, poje, kriči. Tramvaji so se ustavili — trgovine so se zaprle — vse hiti slaviti svobodo. Oče nosi na rami svojega otroka, da vidi, da sliši ta osvobojeni narou v prvih urah njegove svobode. Vse se krasi z narodnimi znaki in trobojnicami. Vse drhti od nepoznane radosti. Zopet in zopet zadoni narodna himna. Vse se odkriva, da izkaže čast tej pesmi, ki je vodila narod skoraj sto let po najhujših bojih do zmage. Vsa okna okoli o polna ljudi, vse maha z zastavicami, vse odmeva v eni sami pesmi — pesmi svobode.

Na trg prikoraka stotnija madžarskih vojakov. Nihče ne ve, zakaj. Tu stoje v štiristopih in nepregledna množica jih obdaja okrog in okrog. Tudi nekaj Slovakov je med njimi. Položaj je nevaren. Ako nastane boj... Toda ne! Prepozno. Vojaki stoje molče s puškami na rami. Pravijo, da je šel nekdo posredovat na vlado. Zato množica ne izziva. Kaj je nji avstrijski vojak danes, danes... Tudi on bo svoboden čez par dni. Vojaki so kmalu odšli in množica je vriskala naprej. Od nekod se sliši godba. Pravijo, da je bil neki vojaški pogreb, pa je množica obdala godbo in jo je pripeljala na trg. Kdo bi se bil mogel braniti. Godba igra ono veselo pesem iz „Prodane neveste“... „Kaj veseli bi ne peli“... Božanski Smetana ni slutil, da bo ta pesem prva pozdravljala svobodo njegovega naroda. Vse se vali za godbo in poje, poje... Godba igra neprestano, neutrudljivo: „Kaj veseli bi ne peli“... Nekateri hočejo pohod 28. polka. To je bil češki polk, ki je bil med vojno vsled izdajalstva razpuščen. „Živio 28. polk“... Godba igra. „Živio Wilson, Živio Masaryk!“... Že dve uri se vali ogromna množica po trgu gor in dol. Ako pogledaš z višave — t. j. ako se vzpneš na dva človeka, ki slučajno stojita poleg tebe, ali ako splezaš na lipo, ki raste ob strani, ali na lestvo, ki stoji ob hiši — seveda je vse to težko, ker so vsa drevesa in vse lestve „nabito“ polne — vidiš nepregledno človeško morje, glava pri glavi in od visokih sten odmeva neskončen šum pesmi, vzklikov in „Na zdar“-klicev in iz vsega tega ne moreš razumeti ničesar, razven eno samo misel: to je revolucijonarna pesem svobode. Že hite iz tiskarne dečki z novo izdajo „Nar. Listov“, ki naznanjajo, da je „Nar. odbor“ prevzel vlado v svoje roke. Prehod je izvršen. Množica ima nov program. Treba je iti pred reprezentančni dom pozdravljat novo vlado. Vse se vali v smeri na „Přikope“. To je kraj, kjer je stala nemška hiša, tukaj so prej hodili nemški burši in ob slavnostnih prilikah so bili „Přikopi“ zaprti. Danes nihče ne brani dohoda. Množica je že davno potrgala policajem njih avstrijske znake s kap in jim je pripela nanje trobojnico. Kdor je poznal državno nemško praško policijo, ta ve, kako je čudno izgledal tak stražnik v prvem trenutku. Toda tudi temu se je treba privadit. Na mesto pada mrak. Prvi večer svobodnega dneva. Po Přikopih se vali proti nam široka masa z napisom spredaj. Beremo: „Praški dezertjerji“. Po cele

mesece so se skrivali v podstrešjih in po skritih luknjah. Danes so prišli na dan. Pravili so, da jih je bilo zadnje mesece v Pragi 30.000, pa jih niso mogli zaslediti. Zdaj so prišli skupno iz svojih skrivališč. Ponosno stopajo za svojim napisom in pozdravljajo svobodno Prago: v osmerostopih, v vojaških uniformah gredo, da se ponudijo za narodno vojsko, ker so se srečno rešili iz avstrijske armade. Množica je narasla tako, da ni mogoče ne naprej ne nazaj. Najboljše je, da se prepustiš valovom, da te nesejo, kamor jim drago. Tako sem zašel v prod, ki se je valil proti „Nar. divadlu“. Tam blizu je državna policija in tam je bilo treba napraviti slovesno podoknico. Po široki Ferdinandovi cesti se je valila človeška povodenj: tam ob policiji se je napravila živa kopica, val se je vzpel in zginil je orel z napisom. Hoteli smo naprej, toda preko Vltave čez most se je valil nov tok. Stali smo dolgo pred „Nar. gledališčem“, glava pri glavi in peli pesem svobode ob Vltavi.

Ko smo se vračali, smo srečali sokole, ki so šli na nočno stražo. Vsi so jih navdušeno pozdravljali. Vso noč je šumelo osvobojeno mesto. Bilo je, kakor da se je po dolgih letih prebudilo iz spanja in zdaj diha z mladimi polnimi pljučami. Po vseh gostilnah so govorili govorniki, čitala se je pesem o čeških legijonarjih, pele so se pesmi. Vse, kar je bilo prej prepovedano, je prišlo zdaj na dan: razna skrivna poročila, ki so jih donášali ljudje preko Švice, slike, pesmi, kupletí, dovtipi: v enem popoldnevu je padlo vse, kar je s tako težo ležalo 300 let nad narodom. Ko sem šel ob 2. popolnoči čez Vaclavski trg, so tam stale še gruče ljudi: stotisoči src so danes sanjali v prvi svobodni noči...

Drugi dan so se s prvim svitom zopet polnile ulice. Listi so prinašali poročila o razsulu na frontah. Nekateri hoteli in ulice so preko noči izpremenili svoja imena: Wilson, Masaryk, Foch to so bila nova imena. Odšel sem na Staromestni trg: Husov spomenik je stal veličastno sredi trga in polno cvetlic je bilo na njem. Ob stari mestni hiši je bilo po tleh okrašeno ono mesto, kjer je dne 21. junija leta 1621. padlo 27 čeških plemičev pod rabljevím mečem za češko svobodo. V začetku vojne so morali s stene odstraniti železno ploščo, ki nosi ime teh mučenikov — zdaj stoji ploščca na svojem mestu in ves prostor okoli je pokrit z rožami: številki 1618 in 1918. kažeta čas sužnosti. Z rdečimi rožami je vpisano v zeleno polje: slava mučenikom. Nasproti nam se dviga starodavna tinska cerkev, ki je bila priča tolikim dogodkom na tem trgu. Danes gleda s ponosom na trg pod seboj. Zapel je veliki zvon. Njegov glas pretresa ozračje: vabi k zahvalni maši. Dolgo že ni pel v tako slavnostnem trenutku. Vse okoli je bilo svečano in prazniško. Zdelo se ti je, da zemlja in nebo občutita to slavje. Prišel sem na breg Vltave: s kraljevskega gradu na Hradčanih je vihrala češka zastava. Boj za osvobojenje je bil dokončan — začelo se je — delo.

Dr. I. L.

Baron Žiga Zois.

mrl je istega leta kakor Valentin Vodnik tudi njegov plemeniti podpornik baron Žiga Zois. Bilo je to dne 10. listopada 1819. Njegova smrt ni prišla nepričakovano, hiral je že dolgo. Saj je znano, da je preživel celih 22 let na svojem vozičku, na katerem se je vozil po svojih dvoranah in po vrtu. V tem oziru torej njegovo življenje ni bilo zavidanja vredno, vkljub temu, da je bil obdan od bogastva in slave. Vest o njegovi smrti se je raznesla po vsej deželi, saj je bil gotovo najbolj znana oseba na Slovenskem. Njegova hiša na Bregu je bila družabno in kulturno središče tedanje Ljubljane. V 12 sobah, ki so tvorile njegovo stanovanje, so bili nakopičeni naravni in umetni zakladi naše ožje domovine. Tu so bile zbirke slik, rokopisov, knjig, rudnin in raznih izdelkov. Vse to je zbiral ta naš prvi mecen po vsej deželi in je s tem pripravljajl prvo podlago našemu narodnemu muzeju in knjižnici. Bil je od narave obdarjen z bogatimi duševnimi darovi, po očetu pa je prejel bogato dedščino. Tako je bilo mogoče, da je postal naš prvi mecen. In še več: vodil je vse naše kulturno delo. Njegov okus in smisel za svojo dobo sta občudovanja vredna. Zato se pozna njegovo delo na vseh poljih našega kulturnega življenja: zanimal se je za naše slovstvo, za knjige, za pesmi, za ljudsko vzgojo, za trgovino, za obrt, in zdi se, da je bil njegov življenski program izražen v Vodnikovi pesmi: mojim rojakom:

Slovenec tvoja zemlja je z d r a v a,
za pridne nje l e g a najprava,
polje, vinograd, gora, morje,
ruda, kupčija tebe rede.

Vse to bogastvo naše zemlje je bilo treba izrabiti. To pa ni težko za onega, ki je „prebrisane glave“.

„Glej, stvarnica vse ti ponudi,
le jemaj od nje ne zamudi.“

Zois je hotel pomagati Slovincem, da bi porabili ugodnosti svoje zemlje. Zato je pospeševal naše slovstvo in našo obrt. Celih 50 let je stal v ospredju tega dela za napredek Slovencev. Njegovo življenje pomeni eno celo dobo v razvoju našega naroda. Bil je takorekoč slučaj, da je postal naš mož (ako so v zgodovini sploh slučajji) in vendar si ne moremo misliti, kako bi bilo, da ga nismo imeli. Njegov rod je izhajal iz Italije. Zois so bili trgovci v Bergamu, od tam so prišli v Trst. Žigov oče, Mihelangelo Zois, je bil ob času Marije Terezije najbogatejši trgovec v Trstu. Ko je po sedemletni vojni izčrpana država iskala sredstev za nadaljni obstoj, je daroval Zois 80.000 gold. za državo. Postal je zato baron. Po smrti svoje prve žene se je poročil s Kranjico pl. Kapusovo in iz tega zakona se je rodil Žiga dne 23. novembra 1747. Zanimivo je, da se je

Žiga naučil slovensko v kljub temu, da je takrat vsa višja družba govorila nemško, oziroma laško. Rodbina Kapus je doma iz Kamne gorice na Gorenjskem, kjer je že takrat cvetela rudarska in žebljarska obrt. Bodoči Zoisov življenjepisec bo imel priliko, da bo nam natančneje pojasnil naše narodne razmere v tej dobi (dozdaj, žalibog, še nimamo celotnega dela o Zoisu). V tem času se je rodbina preselila iz Trsta v Ljubljano. Ljubljana je bila takrat v višjih slojih popolnoma nemško mesto, zato je tem bolj čudno, da tudi v tej Ljubljani ni Žiga pozabil na slovenščino: ali je bila to zasluga slovenske matere, ali so pri tem odločevali trgovski oziri, ne vemo. Iz ljubljanskih šol je odšel Žiga v Italijo, ki je imela takrat najslavnejše šole. Študiral je v Regiu; tu je začel pisati pesmi v italijanskem jeziku in vendar v kljub temu ni pozabil na svoj materin jezik, ki takrat še ni imel pred svetom dokazov svoje kulturne sile, kajti slovensko slovstvo je ravno takrat pod vplivom patra Marka Pohlina padlo na svojo najnižjo stopnjo. Ampak ena misel je bila, ki je donela tudi iz slabe grammatike Marka Pohlina, t. j. ljubezen do narodnega jezika. V tem je velika Pohlina zasluga in najbrže je tudi Zois poznal že takrat Pohlino grammatiko. Toda Zois se ni imel časa ukvarjati z jeziki in učenostmi — imel je postati trgovec. Ko se je vrnil iz Italije domov, mu je oče izročil vso kupčijo z železom. Naše železo je imelo takrat med svetom dobro ime. Koroški, štajerski in kranjski rudniki so že takrat nudili podjetnikom svoja bogastva. Vozniki so vozili rudo v Trst, od tam pa je šla naprej po morju v svet. Mladi Žiga se je z vnemo poprijel dela, pri tem pa je premišljal, kako bi se zboljšalo to in ono, kar bi bilo blagostanju ljudstva in dežele v korist. Zanimal se je n. pr. za osuševanje barja. Imel je komaj 25 let, ko je novoustanovljena kmetijska družba že poznala njegovo ime in ga je prosila pomoči pri delu za povzdigo kmetijstva. Razvijajoča se industrija po tujih državah je pretila uničiti naša domača podjetja. V letih 1775—1777 je nastal pravi boj med našim in tujim železom. Zois je poklical naše rudarje in kovače na posvetovanje v Ljubljano, da so se prepirali, zakaj je tuje blago boljše od našega. Sam pa je šel na potovanje po Nemškem, Angleškem, Francoskem in Italiji, da bi videl, kako so tam urejeni plavži in delavnice. Pri tem je videl svet in se je seznanil z mnogimi odličnimi ljudmi. Vse svoje znanosti in zmožnosti je hotel Zois posvetiti naši železni obrti, da bi mogla tekmovati s tujimi izdelki. Zato je prepotoval vse naše gorske kraje, kjer je imel svoje fužine. Posebno priljubljen mu je bil Bohinj in triglavsko pogorje. Pri tem je prišel v stik s priprostim narodom, poslušal je njegovo govorico in si je zapisoval posamezne narodne izraze v rudarstvu, ki so se nepokaženi ohranili iz starih časov. Imel je čuteče srce in radodarno roko za ubožne ljudi, ki so v njem spoštovali človekoljubnega dobrotnika. Njegov dom v Ljubljani je postal središče naših učenjakov. Pa ne le domači učenjaki, tudi tuji, ki so prihajali v naše dežele, so našli pri njem gostoljuben sprejem, tako da je bilo njegovo ime znano daleč za mejami naše domovine. Ko so bili o tem času razpuščeni samostani, nakupil je mnogo starih knjig, ki tvorijo

danes podlago licealni ljubljanski knjižnici. Ko je prišel Kumerdej z Dunaja v Ljubljano, da ustanovi tu normalno šolo, je imel v Zoisu pri svojem delu izobraženega podpornika, ki je s celim srcem podpiral naše prvo narodno šolstvo. Spoznal je, da je nam treba dobre slovenske slovnice in slovarja, zato je popravljajl Kumerdejevo slovnico in Vodnika je nagovarjal, da je sestavljal svoj slovar. Podpiral je poučno slovstvo za narod, zato je pomagal Linhartu pri izdaji živinozdravniške knjige: „Bukve od kug in bolezni“. Smatral je za potrebno, da se tudi gospoda približa narodu, zato je poskrbel, da se je v Ljubljani začelo — slovensko gledališče. Leta 1789. se je igrala „Županova Micka“, eno leto pozneje pa „Veseli dan, ali Matiček se ženi“. Obe je priredil Linhart, Zois sam ga je pri tem podpiral in je nagovoril plemenito gospodo, da je igrala. Tako so se začele naše prve igre. Ker pa ni bilo mogoče oskrbeti stalnega gledališča, je Zois prevajal italijanske pesmi za razne igralske družbe, ki so prihajale v Ljubljano. Tako ni bilo nobene panoge kulture, ki bi ne bila dobila zavetja v njegovi hiši. Pri njem so se delali načrti za nova dela. Vsi naši duševni delavci so bili gostje pri njegovi mizi. Poleg šolnika Kumerdeja, zgodovinarja Linharta, filozofa Novaka, matematika Gruberja, je bil tu n. pr. tudi Jurij Japelj, ki je prevajal s Kumerdejem sv. pismo, pozneje je prišel v njegovo hišo Jernej Kopitar, naš slavni slavist, ki je bil pri Zoisu vzgojitelj in knjižničar in je v njegovi knjižnici našel prvo podlago za svoje poznejše delovanje. Najvažnejše pa je, da se je Zois seznanil z Vodnikom in je tako duševno in gmotno podpiral delo našega prvega pesnika. Seznanila sta se v Bohinju. Zois je poskrbel, da je Vodnik prišel v Ljubljano in mu je pomagal, da je izdal „Pratiko“ in prvi slovenski časnik „Novice“. S svojim bistrim pogledom je Zois kmalu spoznal, kje je bodočnost slovenskega pesništva. „Čas zahteva originalnosti,“ je pisal Vodniku, „prevodi in posnetki bi nam tako nič ne pomagli — vse, kar pride iz vašega peresa, mora biti pisano v ljudskem tonu in za ljudstvo.“ Take nazore je imel Zois glede naše umetne pesmi in je bodril Vodnika, da je delal v tem smislu. Zato je Vodnik svoje prve pesmi popravil po Zoisovih navodilih in Zois je pri vsem svojem delu našel dovolj časa, da je Vodniku popravljajl verz za verzom in ga opozarjal na nedostatke. Tako je našel Vodnik s Zoisovo pomočjo pravo pot. Našel pa je pri njem tudi sredstva, da je mogel izdajati svoje stvari. Od leta 1794. pa do svoje smrti leta 1819. je bil Vodnik v Zoisovi hiši stalen gost.

Takrat so hude vojne pretresale Evropo in tudi tu je bil Zois za nas važna oseba. Ko so Francozi prišli v Ljubljano, so našli pri njem gostoljubno hišo — francoski parlamentarji so bili njegovi gostje. Bil je prijatelj Francozov.

Žal, da je tega moža uničevala bolezen. Leta 1793. je bil zadnjič na svojih fužinah v Bohinju — potem se ga je lotil protin, vsled katerega je postal popolnoma hrom. Dal si je napraviti voziček na treh kolesih —

spredaj mizico zadaj naslonjalo in tako se je vozil po svojih dvoranah in je preživel cele dneve med knjigami.

Ko je umiral, ni mogel videti ali bo njegovo delo obrodilo sad. Bili so temni časi. Vodnik je umrl in novih delavcev ni bilo. Šele deset let pozneje je zletela „Čebelica“ čez mlado slovensko polje. Zoisova hiša še stoji — tam na Bregu v Ljubljani in tudi vrtovi so še kakor so bili: segajo ob Grabnu tja do Emonske ceste. Tu so včasih stale dolge vrste voz, tu je bilo tržišče, vozniki so se tu ustavljali na poti v Trst. Bilo je živahno življenje in naš Krakov je imel pri tem mnogo zaslůžka. Saj so se tu ustavljale tudi ladje, ki so priplavale po Savi in po Ljubljanici navzgor. Na tem važnem prometnem križišču je stala Zoisova palača. Danes ni sledu o tisti trgovini pred sto leti. Življenje se je spremenilo. Tudi one dvorane so se spremenile: danes so tam navadna stanovanja. V Ljubljani bi pa danes zaman iskal moža, ki bi s tako vnemo delal za slovensko kulturo, kakor je delal Žiga Zois. Zaman bi iskal tudi salon, ki bi bil tako namenjen našemu kulturnemu življenju, kakor je bil Zoisov salon. Kajti Zoisa je vodila v življenju vera v kulturo in ljubezen do znanosti in umetnosti. Zato je žrtvoval svoje delo in premoženje. Tak mož zasluži, da se mu ohrani spomin.

Baronu Žigi Zoisu ob stoletnici njegove smrti.

Pozdravljam te, naš prvi mecenat!

Globoka tma je našo zemljo krila,
ko je drugod cvetela že pomlad:
takrat je v tvojem srcu roža vzknila:
ljubezen k narodu. Spoznal si njen zaklad.

Žaklad, ki v naših gorah je počival
od davnih vekov sred podzemskih jam,
bogastvo naše svetu si razkrival,
z njim staval si kulture naše hram.

Kar skrivalo kraljestvo je Triglava,
kar rud imel je v sebi Bogatin,
da raste nam bogastvo, čast in slava,
vse dvigal si iz zemskih globočin.

In daleč v svet so nesle ladje tuje,
kar bilo je slovenske zemlje last,
železo, ki ga naša roka kuje,
imelo je pred svetom svojo čast.

A ti spoznal še druge si zaklade,
ki bili zakopani so pri nas:
ti videl naše lepe si livade,
in slišal v njih si pesmi naše glas.

Kar ded je naš v preteklosti prepeval,
kar besedi je krepkih izkoval,
ti višjemu si svetu razodeval,
ti jezik naš izkopal si iz tal.

Ti si spoznal krasoto govorice,
ki mati v nji kramljala je s teboj,
v nji pesnik pel je pesmi in zdravice,
budil je ž njo k življenju narod svoj.

Ti pesmi naše si spoznal glasove,
spoznal si naših gor najlepši cvet,
ustvaril si umetnost dobe nove,
z njo naše si ime proslavil v svet.

Ti si ustvaril gledališče naše,
da jezik naš se z odra oglasi,
ti si učil nam tujce, velikaše,
častiti to, kar narod govori.

Ti gostoljubju si odpiral vrata,
krog sebe zbral si učenjakov zbor,
delil si vsem darove mecenata,
ustvaril nam — umetnosti si dvor.

Kar zemlja naša nam je mož rodila,
vsak bil pri mizi tvoji drag je gost,
vsem tvoja roka je darov delila,
da v delu vsak izpolnil je dolžnost.

Ti si prijateljem delil nasvete,
vzpodbujal si na delo jih za rod,
dobrote ljudstvu si delil neštete,
podpiral, vzbujal, delal si povsod.

Kar dvignil si iz zemlje globokosti,
ti rodu vse podaril si nazaj,
da v hramu bi lepote in modrosti,
ime slovensko imelo svoj sijaj.

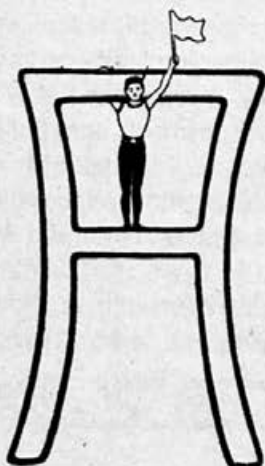
Ti nisi iskal slave ne dobička,
ti ljubil si priprosti kmetški stan,
ti si učil nam Micko in Matička,
da nam zaklad je v srcu zakopan.

Ti zbiral naše si razbite sile,
na delo vodil naše si može —
zato slavijo te slovenske vile —
ljubilo te — slovensko bo srce.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

Zdravnik Stane.

vstrijska vojna uprava z našim načelnikom ni imela sreče.

Nekako o božiču 1917 so poslali na tirolsko fronto našega Staneta, od katerega so si obetali, da bo izvrsten častnik v V. bataljonu 2. b. h. polka.

A ni trajalo 14 dni in prinesel je Stane na krepkih sokolskih plečih svoj nahrbtnik v Italijo, z njim pa jo je primahal njegov zvesti Bošnjak Dugonjić, ki je bil še močnejši in je torej privlekel še več potrebne in koristne prtljage, svoje in svojega gospodarja.

Bila je blatna zima. Počivali smo pri Veroni, ko smo prejeli telefonsko depešo, da se je prijavil „tenente sloveno Vidman“, baje moj dober prijatelj. Vidman? Kateri Vidman? Morebiti Vidmar? Vidmajer? To so bila prva vprašanja. Ko bi bil Stane Vidmar!!

Odgovorili smo: »Ako se dotični slovenski oficir zove Stane, pošljite ga nemudoma k nam v Verono.« — In bil je Stane.

Ima vam Stane dobre noge, toda po laškem planinskem blatu ne lazi rad, zlasti ko vidi, da se drugi vozijo v avtomobilih. Začetek mu torej ne ugaja. Na prvi postaji pa je že dobro. Nagovoril ga je Slovenec, sošolec iz Ljubljane. Na drugi postaji mu je postregel drugi znanec in tako so si ga podajali sami znanci kakor žogo iz roke v roko, t. i. iz objema v objem. In v tem je že prispel »točen« fonogram, da je častnik »Slano Vitman« na potu v Verono. Oj, ni lahko laškim telefonistom, kadar imajo opraviti s slovanskimi imeni! Kakšen jezik je to, za božjo voljo! tako ti tarnajo in čim bolj razzlogujejo imena, tem hujša so. Izrekati jih ne morejo, da bi si pa Lah kako ime zapomnil, o tem sploh ni govora.

Dne 10. januarja 1918 popoldne je bil Stane Vidmar med nami, nekoliko utrujen, a poln humorja in — praznega želodca. Protestiral je zoper predlog, naj se takoj preobleče. Najprej je treba jesti. Seveda, tako je!

Vojna je, sedaj ni časa za počivanje. In tako se je Stane med nami lotil posla in bilo je bogme vsem takoj jasno, da imamo novega delavca.

Osvobodili smo v tistih dneh lepo število Jugoslovanov in Čehov, večinoma ljudi, ki so prišli v božičnih dneh 1917. popolnoma sestradani in

oslabeli v Italijo, bodisi rade volje ali ujeti v raznih drobnih akcijah. Bil je žalosten pogled! A vendar je v mnogih takih oslabelih telesih živo vzplamtela junaška volja stopiti v boj zoper avstrijsko pošast, tlačiteljico Slovanov. Dne 26. januarja je stal Stane v skupini takih novih dobrovoljcev. Deloma so bili že v lepih novih naših zelenkastih uniformah.

»A ti, kako se zoveš?« vpraša Stane majhnega koščatega fanta, ki je mežikal z enim očesom. Misli je, da je Hrvat. Imel je že novo bluzo, na nogah pa avstrijske raztrgane hlače; novih hlač mu krojač še ni prirezal.

»Princ sem jaz, Janez, s Kranjskega, kakor vi,« je odgovarjal dečko. Bil je originalen vojak, ta naš Princ. Pripovedoval je svoje dogodke, kako in zakaj je dezertiral. Priznaval je, da rad pije, toda avstrijske vojske mu je bilo že preveč. Zoper Avstrijo je vsak čas pripravljen iti.

Smejali so se Princu vsi, ki so ga razumeli. Dalmatincem in Bošnjakom je bil njegov gorenjski govor začetkoma nekoliko tuj in Princ se je čudil. Kako to, da ga oni ne razumejo, on pa da razume vsakega Čeha, Poljaka in Bošnjaka.

Ob Princa se je opiral od zadaj visok vojak bledorumenkastega, popolnoma upadlega lica in globoko udratih oči. Sestradani Bošnjaki so tako videti, kadar jih gleda globoka jetika.

»Jesam iz Bosne, gospodine,« je odgovoril vojak in veseje mu je spravilo nekaj življenja v oči in lice. Bil je menda hvalezen, da se pogovarja častnik z njim in da ga celo nekoliko pozna, ker je uganil, da je Bošnjak. Imel je mehke, melanholične črte v licu.

»A kako se zoveš?«

»Dušan, molim, Vidić sam ja.«

S sočutjem ga je Stane opazoval med pogovorom. Vidić se ni naslajal ob Princa iz prijateljstva, temveč vsled slabosti. In bilo je še več takih, na pr. Davida Petrović, istotako Bošnjak, Grgurović Petar iz Boke Kotorske, Slovenec Anton Zupan itd. ....

»Obupaval bi nad temi ljudmi,« je menil Stane pri večerji. »Čudno je, češkimi dečkom avstrijski glad s trpljenjem v fronti ni toliko škodoval, ko našim, zlasti pa Bošnjakom. Kdo ve, ali nimamo živih mrtvecev tukaj med ljudmi, ki smo jih osvobodili. O Vidiću bi dejal, da nam obleži jutri ali pojutršnjem in ne vstane nikdar več. In nekateri drugi niso nič boljši.«

Ako nam umre kdo vsled slabosti, Bog pomagaj! Tu ni pomoči. Vsekakor je pa bolje, da ga imamo mi, nego da bi izdihnil v smrdljivem taboru kot jetnik. Sicer pa še ni doslej nobeden mrtev in bosansko življenje je žilavo.«

Sestavila sva program za telesno in duševno vzgojo osvobojenih prostovoljcev. Ob 8. uri zorana se je pričelo delo s telovadbo. Stane sam je sestavil proste vaje (»Veronske proste«) in zložil muziko k njim. Vaje je vodil dan za dnevom sam in telovadili smo v osmerostopih, oficirji in moštvo pomešani. Ko je prilezlo solnce izza hribčeka, se je lahko čudilo nenavadnemu prizoru, ki ga v Italiji drugod menda ni videlo. Zmerni a

lepi gibi so sledili točno načelnikovemu: ena! dve! tri! štiri! Sokoli so, zares, kakor smo jih videli pri nas na letnih telovadiščih, ob kakem župnem zletu. A začetnikov je med njimi večina, vidi se jim. Stane pa ima nebeško potrpežljivost. Dobro vidi vse pogreške, toda to ni lenoba, da Petrović tam zadaj na desni strani šestega osmerostopa noče pošteno vzročiti, niti napeti lehti, ne ulekniti križa; to ni komodnost, da je Vidić po prvih gibih vobče jenjal in izstopil iz vrste k zidu, odkoder opazuje naše sunke... Stane mu je prikimal molče, češ, da je dobro tako, naj le počiva in gleda, kako telovadijo drugi.

Nekaj minut še in konec je prostih vaj.

»Ob 9. uri nastop v šolo, popoldne ob 2. uri nastop k redovnim vajam brez orožja! Ob 3. uri telovadba na dvorišču, nato nogometna igra, ob 6. uri šola in čitanje listov!«

S takim programom, ki se je ponavljal dan za dnem, celo ob praznikih, jih je puščal Stane od jutranjega nastopa. Smehljaje si je mel roke, ki jim je bilo kljub zmernemu laškemu januarju nekoliko mraz, ter stopal s častniškim zborom za živahno tolpo. Vse je hitelo južinat.

»Danes so že za 2 stopnji živahnejši,« je konstatiral vesel. »Vidić je skušal mahati z rokami celo prvo vajo, potem pa ni šlo več.«

»Ali še obupuješ?«

»Ne.«

Bila je sreča, da je bilo nekaj tednov miru. Dne 23. februarja smo igrali prvič resno nogometno tekmo in potegnili pianino na telovadišče. Med telovadci je bil tudi Vidić, ki mu je stopala rahla rdečica zdravja v lice. Znali smo že tri proste vaje; tretja je bila z mesta, jako živahna, z velikimi gibi (krogi) in več razmesnih gibov je bilo v njej, ki jih je povdarjal Stane z zvonkim tri-in-štiri-in-e-ná itd. Ko je pa Stane zaigral na pianino tiste priproste motive, v katerih se je večkrat ponavljala slovenska narodna pesem, in smo najprej oficirji jeli na godbo izvajati proste vaje, takrat so gledali naši dečki! Princ je že videl nekaj doma nekaj podobnega, istotako Zupan v Kranju; tudi Dalmatincem in Hrvatom izvečine stvar ni bila neznaná, ki so jo Čehi itak vsi poznali, a bilo je novo Bosancem in Lahom, ki so se zbirali radovedni okrog našega telovadišča. Nato so telovadili vsi in šlo je dobro. Colonello Marhetti, ki je bil navzoč, je jel ploskati z rokami in klicati »Bravi Jugoslavi! Bravi Czech!« in je nagovoril čete, ki so nato nastopile z orožjem k vzornim redovnim vajam z ognjevitim nagovorom ter pustil velik znesek denarja moštvu za pribojšek.

Začetkom marca je Stane dovršil svoj prvi čudež: dal je zdravja, moči in čilosti prvi stotini naših ljudi, ki bi bila silno trpela, ako bi ne bila prišla v roke sokolskemu zdravniku.

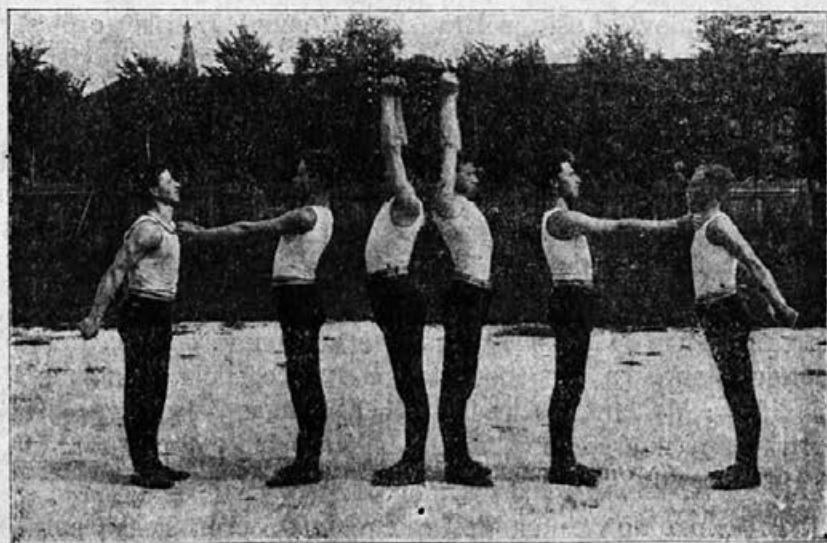
Iz nekdanjih bolnikov in slabičev so postajali krepki možje. Red, snaga, hrana in telovadba, to je rešilo tolikim izmed njih zdravje, mnogim pa življenje.

Ko je prejemal Vidić Dušan dne 15. septembra 1918 svoje lepo odlikovanje, izrekel je pomenljive besede: »Vi i gospodin poručnik Vidmar vratili ste meni zdravlje i život. S vama ne bi žalio života...« Tako je govoril mož, ki je nosil po težki rani že tretji mesec obvezano roko.

Baš v tej četi, v t. zv. češko-jugoslovanski četi, v najvzornejši in najbolj požrtvovalni, kar smo jih videli med dobrovoljci, je bilo toliko junakov, ki so z ognjem in veseljem hodili v boj! Baš iz te čete si je največ mož odneslo po razpadu Avstrije častna odlikovanja v osvobojeno jugoslovansko in češko domovino. Bila je četa, navdahnjena s tistim duhom, ki je plod idealne sokolske vzgoje.

Hvala Ti, Stane, za veliko pomoč, ki si jo žrtvoval rade volje v prid zdravlju jugoslovanskih in čeških dobrovoljcev.

Slika 1.

II. SKUPINA OBRITNEGA NARAŠČAJA

Slavnostni tek.

(Kako je češko sokolstvo pozdravilo predsednika T. G. Masaryka ob prvi obletnici osvobojenja.)

Češko sokolstvo je hotelo proslaviti prvo obletnico svobode na poseben način. Hotelo je dokazati, da sega sokolska češka organizacija od meje do meje češke domovine in da je sokol postavil svoja gnezda povsod, kjer prebiva češki narod. Zato je Češka Obec Sokolska sklenila, da bodo sokoli prinesli na slavnostni dan predsedniku republike pozdrave od skrajnih čeških mej in sicer ne z deputacijami, ne po železnici ali po pošti — ampak peš, da se s tem dokaže, kako so povsod razširjena sokolska društva. To se je imelo zgoditi na ta način: na skrajni meji češke republike n. pr. vzame prvi sokol pozdrav in leti ž njim proti Pragi — leti par km, tam ga čaka drugi sokol in hiti s pozdravom zopet par km, preda ga tretjemu, ta četrtemu, itd. Pozdrav predsedniku je imel priti od sedmih skrajnih strani češke zemlje: od Police na Metuji, Dombrove, Ustja nad Labo, Šumberka, Kremlova, Lušic in Bratislave (Požim). Dali so torej narediti sedem lepih diplom ali pisem, v katerih so ta mesta pozdravljala predsednika republike, čestitala k prvi obletnici in obljubljala zvestobo v boju in delu za bodočnost. Da se pisma ne pokvarijo, so jih dali v lepe platnice iz pleha, ki so bile različno pobarvane. Preračunali so tek tako, da so imeli pozdravi od vseh strani priti okoli 1. popoldne v Prago. Pot je vodila skozi kraje, kjer so sokolska društva, ker je imel skoraj vsakih 5 km. prevzeti nov sokol nadaljni tek. Teh poslanstev ali pozdravov je bilo torej sedem in sicer:

I. Iz Broumova (bele platnice) čez Hronov Náchod, Novo Mesto nad Metujo, Dobruška, Opočno, Hradec, Hořice, Jičín, Kopidlno, Podebrady, Sadská, Mochov, Počernice, Liben, Praga. Cela pot do praškega gradu Hradčany, kjer prebiva predsednik republike, znaša 202 km. Letelo je 1010 sokolov. Tek se je začel ob 3. zjutraj.

2. Iz Dombrove (na Tešinskem) (zlato črna šlezka barva) čez Orlovo, Petrvald, Mor. Ostrovo, Vitkovice, Novo Belo, Mošnov, Příbor, Novi Jičín, Hranico, Lipník, Hodolani, Olomuc, Konice, Vanovice, Polička, Skuteč, Hrudim, Pardubice, Prelouč, Kolin, Češki Brod, Bekovice, Žižkov, Praga. Vsega skupaj 433 km. Letelo je 2160 sokolov. Tek se je začel ob 6. zvečer pred dnevom svobode.

III. Iz Bratislave. (Požim) (belo-modro-rdeče platnice) čez Brno, Trebič, Humpolec, Vlašim, Benešov, Krč, Pankrac, Višegrad, Praga. Skupno 447 km. Letelo je 2235 sokolov. Tek se je začel ob 4. popoldne pred dnevom svobode.

IV. Iz Krumlova. (zelena barva) čez Budjeovice, Vodnjany,

Pisek, Příbram, Dobříš, Zbraslav, Modřany, Podolje, Praga. Skupno 196 km, letelo je 990 sokolov. Začetek teka ob 4. zjutraj.

V. Iz Nove Kolyně (modra barva) čez Klatov, Plzeň, Rokycany, Zdice, Dresnici, Smihov, Praga. Skupno 160 km. Letelo je 800 sokolov. Začetek ob 6. zjutraj.

VI. Iz Češkega Šumberka (rumena barva) čez Železni Brod, Turnov, Mladé Boleslavo, Brandýs, Libeň, Karlín, Praga. Skupno 122 km. Letelo je 605 sokolov, začetek ob 8. zjutraj.

VII. Ustje nad Labo. (rdeča barva) čez Toplice, Lovosice, Libohovice, Slaně, Kladno, Dejvice. Praga. Skupno 134 km, letelo je 670 sokolov, začetek ob 8. zjutraj.

Dolgost vseh teh potij skupno je znašala 1718 km, letelo je 8590 bratov-sokolov. Leteli so noč in dan. Spremljali so jih bratje na bicikljih in v avtomobilu. V pismih so prinesli pozdrave vseh sokolskih žup, skozi katere so leteli. Vzemite v roke zemljevid in boste videli, od kod in kje se je vršil tek. Naravno je bilo, da je bilo za ta slavnostni tek mnogo zanimanja. Ob cestah po vaseh so stali ljudje in so gledali za letečimi sokoli, ki so nesli pozdrave proti Pragi. Na dan svobode je bila vsa Praga na ulicah. In res takoj popoldne je došel že prvi tekač in je hitel skozi praške ulice na grad. Zadnji je došel ob 5. pop. Na gradu je bil poseben sokolski odsek, ki je bil v telefonski zvezi po celi poti in je sprejemal donešene pozdrave. Na to je sokolska deputacija izročila vse pozdrave predsedniku, ki se je zahvalil sokolstvu za te čestitke in je želel, da bi organizacija in disciplina sokolstva, ki se je pokazala pri tem teku, še nadalje vzgajala češki narod v tistem sokolskem duhu, ki je vodil k osvoboditvi domovine.

Ta nenavadna proslava prve obletnice svobode v češkem sokolstvu bo ostala zapisana v spominih sokolstva. Diplome (poselstva) so se shranila v državni arhiv. Pisane so bile na pergamentu in umetniško izdelane.

(Ta razdelilni tek nas spominja starih časov. Tako pripoveduje n. pr. Cezar, da je v Galiji oddajal sporočila v daljavo na ta način, da je postavil vojake v razdalji po 200 korakov in tako je drug drugemu zaklical izdano povelje, ki se je na ta način hitro razširilo. To je bil nekak stari telefon ali telegram. Tudi Grki so na ta način pošiljali urna poročila, da so se tekači v gotovih razdaljah menjavali).

Z dobrimi knjigami se prosveta širi — z alkoholom se uničuje.

*

Kdor ima čvrste noge, naj se ne opira na palico.

Sokolski zlet v Pragi 1920.

«narodni Listy» prinašajo zanimiv članek o velikem sokolskem zletu v Pragi leta 1920. To bo največji sokolski zlet, kar jih je kdaj imelo sokolstvo. Dolgo se je premišljevalo o tem, ali naj se sokolski zlet v obsegu sploh vrši, kajti treba je računati z različnimi ovirami in razmerami, glede prometa, prehrane, stanovanj itd. Vkljub temu so se sokolske župe na Češkem odločile, da se sokolski zlet vrši in so obljubile svojo pomoč, da omogočijo v vsakem oziru najlepši uspeh.

Vežbališče bo na istem mestu na Letni, kakor je bilo l. 1912. Zlet se bo vršil ves mesec junij, vrhunec doseže v zadnjih štirih dneh 27.—31. junija. V nedeljo pred tem bo nastop učencev in naraščaja, društva za otroške igre itd. Protektorat je prevzelo mesto Praga. Godbo je zložil br. Fospišil. Za slavnostni pohod se razpiše posebna nagrada. Kako velika bo udeležba se vidi iz sledečih podatkov.

Od 45 čeških žup je priglasilo svojo udeležbo doslej 19 žup, torej niti polovica in priglašeni je že od teh 33.700 moških in 19.000 ženskih udeležencev, med tem je 15.409 telovadcev in 13.444 telovadk. Ako se pomisli, da je l. 1912. nastopilo pri prostih vajah 12.000 sokolov in 11.000 sokolic — potem se da soditi, koliko bo letos samo čeških sokolov in sokolic. Prvič prihite na sokolski zlet slovaški sokoli, ki se doslej niso smele udeleževati takih prireditev. Na Slovaškem se sokolstvo prav lepo razvija. Posebno velika bo udeležba tudi iz Amerike, od koder pridejo češki sokoli prvič pogledat svojo svobodno domovino. Že sedaj je priglašeni 50.000 sokolov in sokolic in 11.000 drugih ameriških Čehov. V velikem številu bodo prišli tudi Francozi in Angleži (Angleži bodo zdaj prvič na sok. zletu). Iz Jugoslavije se pričakuje velika udeležba, saj bo to praznik skupnega zmagoslavja sokolske misli po dolgih letih skupnega dela in boja.

Rusi, Poljaki in Bolgari najbrže ne pridejo. Tudi Japonci bodo poslali svoje telovadce, saj so imeli med vojno priliko učiti se od čeških sokolov, kaj premore disciplina in bratstvo, zato je sedaj na Japonskem za sokolstvo veliko zanimanje. Za vse te mnogoštevilne goste bo seveda treba poskrbeti hrano in stanovanje. Doslej je pripravljenih 53.000 stanovanj, ki jih je med gostoljubnimi Pražani pripravil posebni sok. stanovanjski odbor. Sokoli bodo stanovali po barakah in šatorih, ki jih posodi vojaška oblast, v šolah, telovadnicah in vojašnicah in v veliki obrtni palači na razstavišču. Prehrana bo organizirna na vojaški način. Računa se, da bo v zadnjih 4 dneh na zletu 100.000 sokolov. Za te bo treba 1.100.000 kavinih konzerv, 110 q sladkorja, 190 q govejega mesa, 110 q riža, 200 q moke, 90 q kruha, 25 q čebule, 20 hl jesiha, 240 q zdroba in 400 q slanine. Za

kuhinje in 450 q drv bo poskrbela Praga — drugo prevzamejo posamezne župe. Za vsakih 250 sokolov so določeni 4 kuharji.

Cel proračun znaša 5 milijonov kron. Vežbališče je preračunjeno za 100.000 gledalcev in bo stalo 2.110.000 K. (leta 1912 je bilo računjeno na 75.000 gledalcev in je stalo 25.000 K). Stavbo je prevzelo 70 tesarskih mojstrov, med temi je 50 sokolov. Za informacije bo izhajal poseben »Zpravodaj« t. j. vestnik, ki bo poročal o pripravah. Vsi odbori delajo že sedaj.

Kakor se vidi, bo ta sokolski zlet res nekaj velikanskega. Ker poznamo brate Čehe kot izborne aranžerje, smo prepričani, da bodo vse uredili tako, da bo svet strmel nad silo slovanskega sokolstva. Treba je, da se tudi mi pripravljamo nanj.

Ponosni moremo biti samo na to, kar nam je v čast.

*

Misel na svobodo nas ne sme razdružiti, ampak urediti v premišljene in krepke vrste, da to svobodo ustalimo.

*

Kdor hoče napredovati, se mora učiti, dokler je živ.

*

Sovraštvo je najnevarnejši sovražnik človeške sreče.

*

Kdor je prepričan, da ima prav, se ne sme strašiti nobenih zaprek.

*

Krepka volja je čaroben ključ, ki vsaka vrata odpira.

*

Življenje je šola, ki je ni še nihče dovršil.

*

Nikdar ne propada narod, ki ima krepek ponos in živo samozavest.

*

Kdor hoče doseči dober uspeh, ne sme izgubljati časa.

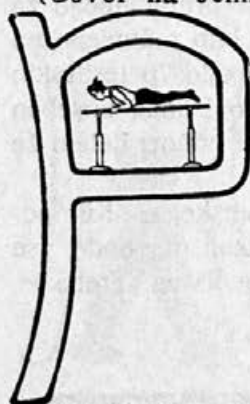
*

Slab tovariš je najnevarnejša družba.

Rojstvo naše narodne himne.

(Govor na Jenkovem večeru v mestnem gledališču v Mariboru.)

Prva slovenska narodna himna, ki je donela po naših tleh, je bila bojna pesem naših slovenskih kmetov, ki so se uprli grobi sili nemških graščakov in so šli na boj za „staro pravdo“. To je bilo leta 1514. Trda in nerodna je bila ta pesem, ki je izražala v par preprostih besedah ves program obupanega in zatiranega naroda.

na boj za staro pravdo —
Le vkup, le vkup uboga gmajna

To je bila pesem, ki je vodila naše kmete v neenakem boju s tujci, ki so si bili prilastili njegovo zemljo in so samolastno vladali po svojih gradovih. „Le vkup uboga gmajna“... Kako dobro čutimo iz teh besedi še zadnji odmev naše nekdanje narodne organizacije, ko je naš narod živel po zadrugah in občinah in je v njih sam odločeval. V tej obliki je obvladal narod vso svojo zemljo po Štajerski in Koroški, ob Muri, Dravi in Savi, tudi po onih krajih, ki so bili vsled gor ločeni do skupnega bivališča. Toda vsi ti kraji so postali tuja last, ker so jih mogočni nemški cesarji delili kot fevde svojim grofom, vitezom in baronom in tako je narod postal suženj na lastni zemlji. V tem narodu pa še ni zamrl spomin na one čase, ko je ustoličeval svoje vojvode na gosposvetskem polju, kjer je moral novi deželni knez kmetu v roke obljubiti, da bo vladal po resnici in pravici. Zato se je ob času trpljenja in nasilja v njegovem srcu vzbudila misel na „staro pravdo“. Ta „stara pravda“ je oni stari demokratični red, ki ga je imel naš slovenski narod v svojih prvih začetkih in ga je ohranil do začetka petnajstega veka: po „stari pravdi“ je narod dajal knezu pravico, da vlada in knez je moral vladati po pravici. Ustoličenje na gosposvetskem polju je bilo znak zaveze med ljudstvom in med vladarjem. Toda nemški mogotci so se malo zmenili za pravi zmisel gosposvetske ceremonije. Odkar so zavladali Habsburžani (od leta 1278) je bilo ustoličenje samo še za parado, kmet pa je trpel pod trdo nemško pestjo. Zato so v začetku 16. stoletja nastali veliki kmečki upori: Kmetje so napravili med seboj zvezo (Bund) in od tod je nastala slovenska beseda punt. Slovenski kmet je skušal z lastno močjo zopet osvoboditi svojo zemljo, v tem boju se mu je pridružil tudi njegov nemški sosed, ki je istotako kruto čutil pest svojih graščakov. Začeli so se veliki kmečki boji proti graščakom in to je prvi osvobodilni boj našega naroda, odkar je prišel v nemško sužnost. Njegova himna je bila njegov bojni klic po pravici. Prva naša himna je bila pesem puntarjev. Naš pesnik Aškerc je dobro naslikal te naše bojevne za „staro pravdo“ v pesmi „Pred cesarjem Maksom“:

In stopijo v škornjih visok
in v irhastih hlačah možje
po prsih jim gumbi srebrni
a plašči do gležnjev visé.

Kjer Sava nam vre iz Triglava
kjer v Adrijo Soča hiti,
kjer vije deroča se Drava,
kjer Mura zelena šumi.

Tam biva naš narod slovenski
od tam smo poslanci doma,
a žezlo mogočno nam Tvoje
tam zdi se, že več ne velja.

Karkoli se komur poljubi,
počenjati z nami sme vsak,
po hrbtu pretepa nas Turek
a v lice nas bije grajščak.

Mi sejemo, grad nam požanje,
njegovo vse, našega nič —
in zajuterk naš — je tlaka
večerja pa valpetov bič.

Kak dolgo še zemljo mi svojo
kot suznjiki orjemo naj —
gospoda nam vzela je p r a v d o ,
ti cesar nazaj nam jo daj.

Toda cesar jim ni mogel dati pravde nazaj. Saj sam ni imel pojma o nji! Kaj je vedel ta „zadnji vitez“ o nekem narodu tam ob Dravi, Savi in Soči in njegovi „stari pravdi“. Zato so združeni graščaki s svojim orožjem kmalu zadušili kmečki upor in s tem je izginila tudi pesem o „stari pravdi“ naša prva himna. Pa ne za dolgo. Pesem, ki postane himna svojega naroda, se ne da zadušiti, kakor se ne da zadušiti misel, iz katere je vzknila. Zato je 50 let pozneje zadonela pesem o „stari pravdi“ z novo večjo silo. Leta 1571. se je začelo novo veliko kmečko gibanje in takrat niso bili več naši zavezniki severni sosede, ampak hrvatski kmetje pod vodstvom Matije Gubca. Stvorila se je prva prvo-narodna jugoslovanska zaveza, ki je šla na boj proti tujim nemškimi in mažarskim gospodom. Tudi ta boj je spremljala pesem o „stari pravdi“. ta večni odmev naše nekdanje svobode. Pri Brežicah je prišlo do bitke, kjer je bila kmečka vojska razbita, njeni voditelji so bili ujeti in kmečki kralj Matija Gubec je bil v Zagrebu kronan na razbeljenem prestolu z razbeljeno krono. Tako se je končal prvi pohod našega naroda v boj za „stara pravdo“ in v krvi je bila zadušena prva slovenska narodna

himna, ki si jo je narod sestavil iz priprostih besedi toda iz globoke notranje zavesti do pravice: Zato je vkoval svojo pesem na svoje ostinjake in kose in je z orožjem zahteval to, česar ni dobil po zakonu. Bil je poražen, bil je premagan in ž njim je bila premagana njegova zvesta gmajna in njegova „stara pravda“ in čez slovensko zemljo je padla za 200 let težka tema, tam ni bilo ne himne ne naroda. Oboje je ležalo zabito pod težko pestjo v tej dobri slovenski zemlji in je čakalo vstajenja. Dvesto let strašne tišine in trpljenja.

Naenkrat se je oglasila najveličastnejša himna sveta — himna revolucije — francoska marseljeza. Zadonela je s svojimi mogočnimi glasovi, da se je pred njo stresel svet in vsa zastarela Evropa. „Sinovi domovine“ so šli na boj za svobodo. Leta 1790. so primarširali marzeljski meščani s to godbo v Pariz — njih pesem je postala himna francoskega naroda in ob njenih glasovih je peljal Napoleon svoje čete, da si osvoje Evropo. Leta 1797. je že odmevala marseljeza po Ljubljani, po Gradcu in Mariboru. Francozi so bili tu. Narod, ki je imel tako himno, je moral zmagati nad narodi, ki niso imeli himen, kajti narodna himna je izraz ponosa, časti in zavesti in njeni glasovi delajo v boju čudeže. Evropa se je čudila Napoleonovim zmagam, pa ni vedela, da so to uspehi marseljeze. Duh je, ki zmaguje — in pesem je najvišji izraz tega duha. Zato je bil pohod marseljeze zmagovit, ker je nosila v sebi idejo bratstva, enakosti in svobode.

Naš narod ni razumel te pesmi. Bila mu je tuja. Ta ubogi narod vklenjen v tuje verige — narod brez himne — se je celo upiral zmagonosnemu pohodu francoskega velikana. Tako se je bil navadil verig, da ni čutil niti lastnega suženjstva. Zato je sovražil himno svobode. Toda himna svobode je zmagala, propadala so stara evropska cesarstva in l. 1809. se je zgrudila onemogla stara avstrijska država. Napoleon je stopil na Dunaj, nastanil se je v Schönbrunnu in je diktiral mir. Hočeš-nočeš so se morali ukloniti Habsburžani in iz njihovih dežel si je vzel Napoleon najlepšo in najvažnejšo — našo Ilirijo. To so bile naše slovenske pokrajine skupno z Dalmacijo. Zgodovina se ponavlja: že takrat pred 100 leti se je v borbi dveh svetov odločevalo — na naših tleh. Napoleon je imel deželo, o kateri je rekel, da obvlada Rim in Carigrad — ampak narod — ta narod je bil brez himne, torej se ni zavedal, kaj se je zgodilo z njim. Tu se je oglasil njegov prvi pesnik. V tistem času je živel v Ljubljani Valentin Vodnik. Bil je menih in profesor na gimnaziji. Že leta 1794. je izdal prvo „Pratiko“ in pozneje „Novice“, prvi časopis slovenski. Pisal je pesmi in je učil svoj narod spoznavati svojo zemljo in zgodovino. On je videl, kako so šle francoske čete skozi Ljubljano, prevajal je celo sam oklic na slovenski narod, ki ga je izdal zapovedujoči general v Logatcu, v katerem je obetal, da bo francoska republika varovala naše šege in navade, jezik in vero. Vodnik je slišal šum prestrašene Evrope, vedel je, da prihaja velik trenutek — toda ni verjel. Šele ko je leta 1809. iz razbite Avstrije vstala ob Adriji naša

Ilirija je razumel glas marseljeze. In tu je vstala v njegovem pesniškem srcu veličastna himna našega prvega osvobojenja, naša prva oda in pesem novega življenja:

Napoleon reče:
Ilirija vstan!
Vstaja, izdiha:
Kdo kliče na dan?

Oh vitez dobrotni,
kaj ti me budiš?
Me dvigniti hočeš
me k sebi držiš?

Kaj bodem ti dala,
pogledam okrog —
izločit ne morem
skor svojih otrok!

Tako je vzdihovala prebujena Ilirija ob adrijanskem morju in je dvigala slabotne roke proti mogočnemu zmagovalcu. Pregledala je svojo staro zgodovino in je spoznala, da

od nekdanj stanuje
tukaj moj rod —
če kdo ve za druž'ga,
pove naj od kod.

Verjela je v svojo bodočnost:

Zveličana bodem
zaupati smem —
godi se eno čudo
naprej ga povem:

Duh stopa v Slovence
Napoleonov,
en zarod poganja
prerojen, ves nov.

Ta novi, prerojeni zarod, je imel nastati iz onih brambovcev, ki so še par let prej peli v boju proti marseljezi:

Drava čigava je,
Soča čigava je,
ga bomo vprašali,
kdo jih če pit!

Sedaj so spoznali, da ni Drava in Soča ne avstrijska ne francoska, ampak naša. Iz te zavesti se je imel roditi „en narod, prerojen, ves nov“. In „duh Napoleonov“ je imel vesti ta zarod na novo pot, kajti

„Ilirija v srcu Evrope leži“
„Ilirija prstan Evropini bo.“

To so bili odmevi marseljeze na slovenskih tleh. „Ilirija oživiljenja“ je ostala, da vstopi v družbo narodov. Toda njen narod ni spoznal svojega časa, prehitro se je bilo zasvetilo pred njegovimi od temnic zaslepljenimi očmi, previsoko je donela pesem marseljeze za njegove suženjstva navajene roke. Zato ni razumel svoje himne, ki mu jo je podal pesnik v pravi čas. V njegovem spominu je donel še nejasen odmev iz bojev za „staro pravdo“ in boj proti gradovom je bil tudi v tej dobi zanj važnejši nego boj — za Ilirijo. Zato ni sprejel himne svobode — in ko je leta 1813. pri Lipskem omagala visoka pesem marseljeze je brez odpora sprejel nase stari sužnji jarem. Njegov pesnik in pevec „Ilirije“ pa je utihnil in pred 100 leti je umrl ta naš prvi politični zločinec in preganjanec, na katerega je padlo maščevanje avstrijske vlade zato, ker je pozdravil svobodo domovine in ker je hotel dati himno svojemu narodu.

Težka tema absolutizma je padla na pokopano Ilirijo in na njen narod, ki je brez himne životaril težke dni v pričakovanju nove dobe. Ta doba se je bližala. Oznanjal jo je proroški duh velikega pesnika, ki je izšel iz tega malega naroda, da mu da na pot svojo pesem in zdravico, kajti leto 1848. se je bližalo. To je bil pesnik Prešeren, ki je za novo leto 1844. napisal svojo „Z d r a v i c o“ in je v nji podal narodu novo himno za novi čas. Ta „Zdravica“ je labodja pesem Prešernova in v nji je bilo povedano vse, kar je čutilo pesnikovo srce v borbi za višje življenje svojega naroda. To je bil program največjega slovenskega genija in v slutnji bližajočih se dogodkov je hotel pesnik narodu zapustiti svojo oporoko:

Komú najpred veselo
zdravico bratje, č'mo zapet?
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse
kar nas je
sinov sloveče matere!

V sovražnike z oblakov
rodu naj naš'ga trešči grom!
Prost kot je bil očakov
naprej naj bo Slovencev dom!
Naj zdrobe
njih roke
si spone, ki jih še teže!

Edinost sreča sprava
k nam naj nazaj se vrnejo!
Otrok kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo,
da oblast,
in z njo čast,
obilnost bodo naša last!...

Bog živi vse Slovenke,
prelepe žlahtne rožice!
Ni take je mladenke
ko naše je krvi dekle!
Naj sinov
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov.

Mladenci zdaj se pije
zdravica vaša, vi naš up,
ljubezni domačije
noben naj vam ne usmrti strup.
Ker po nas
bode vas
jo srčno branit klical čas.

Žive naj vsi narodi,
ki hrepeno dočakat dan,
da koder solnce hodi
prepír iz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak
ne vrag, le sosed bo mejak.

Ta veličastna „zdravica“ Prešernova ni postala naša narodna himna — bila je le napitnica na novo svobodo, ki se je bližala. Udarilo je revolucionarno leto 1848. in z drugimi narodi je šel tudi naš mali narod slovenski na Dunaj zahtevati svojih pravic. Šel je na boj narod brez himne in se je vrnil poražen, ker ni vedel, kod vodi pot v bodočnost. Doma so ljudje napadli gradove, kajti v njih je bila še vedno zakopana „stara pravda“, na Dunaju pa so naši poslanci zahtevali „zedinjeno Slovenijo“. Ker pa smo bili nepripravljeni za boj, in smo komaj vedeli, za kaj gre, ni bilo težko prevarati Slovence z lepimi obljubami, saj so na Dunaju vedeli, da nismo zmožni velikega boja. Šli smo celo Dunaj reševati in naša himna je postala: „Bog ohrani, Bog obvari . . .“ za plačilo pa smo dobili Bachov bič, ki nam je dokazal, da narod brez svoje himne ne more izbojevati svobode. Naši severni bratje Čehi so takrat že imeli svojo himno „Kde domov muj“ in Hrvatje so se navdušeno zbirali okoli „Lepe naše domovine“. Naši Ilirci so sprejeli to himno in mi smo jo ohranili do današnjih dni.

Toda zdelo se je, da slovenski narod pred svetom še ni izpregovoril svoje besede. Prešeren je umrl in pod težo mračnih dni je izginila njegova solnčnojasna „zdravica“.

Takrat je rastle na naših šolah nova mladina. Ona je razumela veliko oporoko Prešernovo in jo je stisnila na svoje srce. Ta mladina je

rastla pod vodstvom dveh velikih naših mož: Levstika in Štritarja. V nji so še odmevali svobodni glasovi leta 1848, čutili so, da so „sinovi sloveče matere“, da prihajajo iz domovine velikega pesnika in da je njih dolžnost povzdigniti slovenski jezik in slovenski narod na višjo stopnjo kulture. Časi so bili neugodni, toda oni so bili mladi in silni in ker so v sebi čutili poklic narodnih in kulturnih bojevnikov, so storili svojo dolžnost. Našli so se že v Ljubljani l. 1854. ko so bili osmošolci in so izdajali svoj list „Vaje“, kjer so priobčevali svoje prve spise in pesmi. Pesnik te mlade generacije je postal Simon Jenko, mlad bled dečko, ki je prišel s Sorškega polja. Vi vsi, ki ste se kdaj vozili po tem polju, ki se razprostira ob Sori in Savi, ste imeli priliko občudovati najkrasnejši razgled, ki se nudi potniku v naši lepi domovini. Na severu se dvigajo strme stene Karavank, ki s svojimi jasnimi planinami obrobljajo rodovitno polje s priprostimi gorenjskimi vasicami, od juga se vrste prijazni griči s svojimi cerkvami, v ozadju pa kipi pod nebo mogočni velikan triglavski, kakor da čuva zvesto svoj narod pod seboj. To je bila domovina pesnika, ki je radostno vzkliknil ob tem pogledu:

Pozdravljeno bodi
mi Sorško polje,
kjer moji očetje
po grobih leže.

Tu so počivali rodovi v pričakovanju novega življenja. Jenko je hodil v šolo v Kranju takrat, ko je tja prišel doktor Prešeren. Doktor Prešeren pa je bil dobro znan otrokom in študentom. Od tu je prišel Jenko v Novo mesto, k stricu Nikolaju, ki je bil frančiškan. Z njim sta čitala lepe knjige in sv. pismo v srbskem prevodu. Ta stric Nikolaj je bil naroden mož. Ko je prišel Jenko na osmo šolo v Ljubljano, se je v njem oglašal že oni pesnik, ki je imel postati pevec naše narodne himne.

Vsi čujte grmeti na glas,
prišel je odmerjeni čas,
od krajev, kjer solnce izhaja,
do krajev, kjer solnce zahaja,
kar nosi Slovana ime
naj složno poda si roke.

Tako se je glasila njegova pesem v „Vajah“, to je bil duh, ki je polnil ono našo mladino, ki se je zbrala okoli njega. Ti naši mladi moške so odšli iz Ljubljane na Dunaj in za njimi je prišel tudi Simon Jenko, najbednejši med bednimi, toda poln svetega pesniškega ognja. Tam v podstrešnih dunajskih sobah so se shajali, tam so pisali in presojevali svoje spise, tam so se pripravljali za svoj poklic v domovini. In ko je l. 1858. začel prof. Janežič v Celovcu izdajati svoj „Slovenski Glasnik“ so mu vsi krepko stali ob strani in tu je bil začetek našega novega kultur-

nega življenja: iz teh vrst so izšla imena, ki tvorijo stebre nove slovenske literature: Levstik, Stritar, Erjavec, Levec, Jurčič i. dr. Njim v ospredju je stal Simon Jenko s svojimi pesnimi. Bila mu je določena kratka doba, da izpolni svoj namen. Beda ga je pregnala z Dunaja v domovino, leta 1865. je izdal svoje „Pesmi“ in l. 1869. je umrl. Pokopali so ga v Kranju blizu groba Prešernovega. Tako je ostal učenec po smrti blizu svojega mojstra, kakor mu je bil blizu v življenju; kajti Simon Jenko je živ odmev Prešernove „Zdravice“, zdi se nam kakor meteor velikega solнца. Utrinki tega meteora so bile pesmi, ki so padle na slovensko zemljo in so vžgale ogenj v pripravljenih srcih. Oni narod, ki mu je Prešeren napil v svoji zdravici, je razumel te pesmi, in jih je sprejel za svoje. Pesmi Simona Jenka so bile takoj v začetku polne slovanskega navdušenja. Odgovarjale so razpoloženju, ki je nastajalo med našim narodom v tej dobi. Pesnik kleči pred Bogom in moli svojo visoko „Molitev“:

Ti, ki si ustvaril
 nas kot listja trave,
 pol sveta podaril,
 sinom majke Slave,
 Čuj nas večni Bog,
 dela blagoslovi
 naših slabih rok.
 Ti nam daj kreposti,
 da kar sklene um
 v srcih naš pogum
 spolni brez slabosti.

On pozna našo žalostno zgodovino in z žalostjo gleda na našo sedanjost:

Kako rod za rodom gine
 to povest je domovine.
 vsemu svetu nepoznane
 od nikogar spoštovane.

Zato odhaja kot romar v svet in išče grob kralja Sama, da bi pokleknil nad njegovo jamo in bi mu potožil gorje razdeljenega in razkropljenega slovanskega rodu. On ve, da je slovanska nesloga zakrivila veliko nesrečo, zato poje v „Pobratimiji o novem bratstvu“:

Naj čuje zemlja in nebo,
 kar zdaj pobratimi pojo,
 da srce zvesto kakor zdaj
 ostalo bode vekomaj.

On poje našim goram in našemu morju. Naše gore se mu zde ponosne, in reke, ki drve iz njih, podirajo jezove: toda morje — je tuja last. Tu se je dvignila iz njegovega srca ona večnolepa pesem o morju adrijskem, ki nam doni danes silnejše nego v preteklih časih in bo donela, dokler ne bo z njega zginil „tuji meč“.

Buči morje adrijansko
nekdaj bilo si slovansko,
ko po tebi hrastov brod
vozil je slovanski rod.

In iz teh pesmi je zadonela tudi pesem, ki je imela postati himna našega naroda. Naprej zastava Slave! Takoj v prvih besedah začutimo odmev francoske marseljeze: *allons enfants!*

Naprej sinovi Francije,
dan slave je prišel!...

Revolucionarni akordi francoske himne izzvene tu nekoliko drugače, kajti Slavo piše pesnik z veliko črko, torej je to ono vseslovanstvo, v katerem je upal naš mali narod najti svoje odrešenje. Zastava vseslovenska je imela postati naš bojni prapor. V duhu one svobode, ki jo je oznanjala marseljeza, je imela iti pred nami ta „zastava Slave“. Boj za „blagor očetnjave“ je bil njeno geslo. In takoj v drugi kitici zazveni spomin naše nekdanje himne:

Zapisat kri v pravico,
ki tirja jo naš dom.

S krvjo je bilo treba pisati besedo naše „stare pravde“. Toda takoj se spomni pesnik matere in drage, ki brani sina na boj. Poznal je svoj narod. Toda on premaga lastno ljubezen, da stopi v službo domovine:

Zbogom mati, ljub'ca zdrava,
mati mi je očetnjava,
ljuba moja čast in slava
hajdimo zanjo v boj.

Tako se je rodila ta naša pesem. Nje zibelka je bila na sorškem polju, njena družba je bila ona mladina, ki ji je napil Prešeren v svoji „Zdravici“, njen glas je bil odmev slovanskega srca. In narod je sprejel to pesem, ki se mu je zdela tako znana, ker je bila izraz njegove duše. Ko jo je uglasbil Davorin Jenko, se je pela od zborā do zborā. Postala je naš narodni pohod. Ko je njen pesnik pred 50 leti legel v grob, je odmevala po naših taborih, kjer je naš narod prisegal na svoje pravice. Glasila se je po čitalnicah in narodnih društvih, ko je šla Rusija osvobodit Balkan. Kazala se je bolj in bolj njena resničnost. Slovenski narod je imel svojo himno in svoje geslo: Naprej! „Naprej“ je bila vodilna misel pri našem pohodu navzgor. Narod, ki je sprejel to himno, ni mogel propasti, kajti duh je, ki zmaguje. Himne se ne ustvarjajo umetno: himne nastajajo v narodu samem; on jih sprejema ali odklanja; najlepša pesem ne postane narodna himna, ako je po duhu narodu tuja; šele takrat, kadar v milijonih src odmeva to, kar je izrekel eden, kadar milijoni pojo v enem čustvu, kadar milijoni čutijo eno misel — takrat nastane narodna himna. Narod brez himne je zgubljena čreda, masa brez vodilne misli. Himna je sveta

beseada naroda, izgovorjena v pravem trenutku. Tako smo izpregovorili mi -ob svojem času. Izpregovorili smo tako, da nas je slišal slovanski svet. Značilno je, da ni sprejel te himne največji slovanski narod, naš ruski brat, ampak najmanjši narod slovanski — naš slovenski rod. To pa zato, ker smo mi, obdani od dveh strani od narodnih sovražnikov, najbolj čutili, da nas more rešiti le napredek slovanstva. V tem smo dajali drugim dober zgled: nas „Naprej“ poziva k slogi, k odločnosti. To je bil vzklik malega naroda izpod Triglava, odmev naše narodne sile in volje. Poznali so jo dobro tudi drugod; kadar se je oglasila sredi drugih svojih sester, je vžigala kri in vsi so čutili v nji slovanski pohod. In mi sami smo dobro čutili, da smo bili tem silnejši, čim bolj je odmevala v

Slika 4.

II. SKUPINA OBRTNEGA NARAŠČAJA

nas. Rodila se je v mračnih obupnih časih in je donela skozi temo v jasno bodočnost. Narod jo je bolj in bolj razumel in je rastel ob nji. Prišel je bojni vihar: za hip je himna utihnila v naših glasovih, a ne v naših srcih: kajti čutili smo, da se izpolnjujejo njene besede. Čez našo zemljo je divjal sovražen vihar in tuje himne so donele preko nas. Izdonele so se. In takrat se je oglasil pod Triglavom naš „Naprej“. Glasil se je mogočneje nego poprej. Ves narod je enoglasno stopal za njim in pri njegovih zvokih je podpisoval deklaracijo, pogodbo svoje nove zaveze, in ko je pred enim letom srbska vojska v znamenju „Bože pravde“ predrla solunsko fronto

in je nastopila svoj zmagoslavni pohod v domovino, ji je vihrala iznad triglavskih vrhov v pozdrav naša „Zastava Slave“. Obe himni sta se po dolgi dobi srečali in sta se objeli in zlili v eno skupno z „Lepo našo domovino“. To je bil pohod naše „Zastave Slave“. Naš narod je lahko s ponosom gledal nazaj na svojo pot od onih prvih začetkov pred 50 leti, ko si je izbral svojo himno, pa do končne zmage, ki si jo je priboril pod njo.

Naša himna je bil naš pohod navzgor. Iz slabotnega naroda, ki ga je uničevala tuja pest, smo zbrali svoje sile in jih okrepili v eni skupni misli. Razdeljeni na razne dele, smo pri glasovih svoje himne postali enotna skupna sila. Ta sila je bila tem silnejša, ker je vzrastla iz naroda, ki je krvavel za svojo pravico. Zato je naš „Naprej“ in naša „Zastava Slave“ morala zmagati.

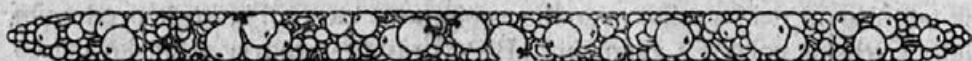
Danes slavimo petdesetletnico smrti Simona Jenka in tudi njemu velja pesem mladine, ki pravi:

Mogočen plamen iz davnine šviga
vekove preletel je koprné,
in plamen naš se druží z njim, se dviga
in plamen naš pogumno dalje gre.
Ker neprekinjena drži veriga
iz zarje v zarjo in od dne do dne.

Doživeli smo s svojo himno „vseh živih dan“ in zdaj velja nam beseda:

Otresite zaduhlih se sanj!
po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga je zamudil — ves klic zaman,
doživi ga le, kdor je pripravljen nanj.

Bratje in sestre! — Vsako leto bomo praznovali slavno obletnico onega velikega svetovnega dogodka, ko je propadla ona stara državna himna, ki smo jo morali peti mi sužnji svojim tiranom na čast in je visoko nad avstrijskimi razvalinami zavihrala naša „Zastava Slave“. Ko se bomo spominjali tega zmagoslavja naše narodne himne, se bomo spomnili tudi, kako nevarno je, ako narod pozabi na svoje ideale . . . Ako nečemo, da pojde naša pot navzdol, da bomo postali robovi lastnih strasti in tujega meča, bo treba, da se družimo krepko pod svojo himno in korakamo naprej za Zastavo Slave!

Novi zarod.

Ob viru bratstva oprali smo svoje oči
in zdaj nismo več slepi,
oprani smo madeže, grehe in kri
in zdaj kot bogovi smo lepi.

In duše, jih stoletni je črv kluval,
zdaj združene v eden so venec:
En dom je sedaj, en rod in en kralj:
Srb, Hrvat in Slovenec.

En spev zdaj doni z njiv naših krepak
ob našem plugu in brani,
in hrasti trije razganjajo mrak
od žarkega solнца obdani.

V kesanju prešla vseh ran je bolešt,
ki smo jih k tuji pohvali —
ko se smejal je nam satan zločest.
drug drugemu težko zadali.

Na temelju vere zgradili smo hram,
ki nihče ga več ne razruši,
nov plamen v svetišču zažgali smo tam,
z novo mislijo v duši.

In svete molitve dviga se glas
v nebo iz src milijonov:
O, Bože bratimstva, ti vodi nas
in varuj nas faraonov!

Brodovi naši od skalnih bregov
zdaj plovejo v sver: na pohode,
vrh naših visokih gorskih vrhov
nam plava orel svobode.

Ob viru bratstva oprali smo svoje oči,
in zdaj nismo več slepi,
oprani smo madeže, grehe in kri
in zdaj kot bogovi smo lepi.

Aleksa Šantić

Poglavje o alkoholu.

Moč, ki imam jo jaz, je taka,
da vržem vsakega junaka.

(Alkohol.)

redstavite si lepo ograjen vrt! Vse gredice so zasa-
jene s plemenitimi, krasnimi cveticami. Naše oko se
od radosti smeje, ko vidi te raznobarvne, te pestre
cvetove v pomladni lepoti. — Ali čez noč pade
slana, in vsa lepota cvetic izgine.

Kako žalosten pogled! Cvetice, kje je vaša ple-
menitost, vaša krasota, vaš vonj? Črez noč vas je
slana oplenila vse lepote, uničila je ves trud prid-
nega vrtnarja — in sedaj ste mrtva, brezpomembna
stvar.

Temu vrtu, ki je v njem slana kruto gospoda-
rila, je podoben velik del naše mladine. Le pogledjmo! Namesto polnih,
svežih lic vidimo veliko uvelega cvetja s povešenimi glavicami. Ne-
varna bledost in onemoglost, utrujenost počiva na tolikih obrazih naše
mladine. Topost ji gleda iz oči, a šibko, nerazvito telo se trese kakor
šiba na vodi. — Le malo je cvetic, le redka je mladina, ki je ohranila
svojo prirodno svežost in lepoto.

Nastane vprašanje: odkod izvira to zlo, odkod ta slana, ki tako
uničevalno pustoši med našo mladino? Odkod to, da so otroci tako ne-
sprejemljivi za vse lepo in plemenito, nedelavni, malomarni za vsak pouk
in opomin? Kje je ona brhka, živahna mladina, gibčna, delavna, uka-
željna, polna plemenitih vzorov?

Vse to jim je polagoma pobrala slana: alkohol ali uživanje
opojnih pijač.

Alkohol se zlasti miadini kaj rad sladka in hlini. On je laži-prijatelj.

„Pogrel te bom!“ prigovarja premraženemu popotniku, ki koraka
v ostri zimi po zasneženi poti mimo gostilnice. „Popij me hitro en ko-
zarček ali dva, in pogrel ti bom premrle ude!“ Da, pogrel bo prevara-
nega popotnika, a za koliko časa? Skoro bo pretresel mraz njegove
ude še bolj kot prej.

Glej tam-le znamenje ob cesti, ki ti naznanja, da je tamkaj zmrznil
— alkoholik.

„Pokrepčam te!“ šepče alkohol lačnemu in prepotenemu delavcu.
„Le popij me hitro osminko, pa boš videl, kako boš krepak!“ Ste li že
videli kdaj sestradanega konja, ki je vlekel težak voz v breg? Ste li
videli, kako je pretepal sirov. voznik konja, ki ni mogel speljati? Glejte,
zdaj je pa šlo. Ali mislite, da mu je dal voznikov bič novih moči? Ne!
Uboga žival je napela poslednje moči iz strahu pred bičem, da je pri-
vlekla težak voz do vrha. Tam pa se je zgrudila mrtva. — Delavec,

ki išče moči v alkoholu, je podoben nespametnemu in neusmiljenemu vozniku.

„Le uživaj me, jaz te ozdravim!“ tolaži alkohol trpečega bolnika. „Pojdi v lekarno, tam me najdeš med zdravili! Pomagam ti gotovo!“ Ali ne uporabljamo tudi strupenih rastlin v zdravstvu? Zakaj lekarnar tako skriva sok teh rastlin? Zakaj je naslikana na posodicah takih zdravil celo mrtvaška lobanja? Alkohol pa si je znal tekom let pridobiti pot iz lekarne med ljudi brez zdravniških odredb. Seveda pomaga pri nekaterih boleznih. Ker se pa pije splošno, ga ne moremo imenovati zdravilo, temveč morilo ljudi.

„Razveselim te: preženem ti vse skrbi!“ pravi alkohol otožnemu. „Le poslušaj, kako veseli so tovariši v gostilnici. Sam smeh in veselje!“

Mladina, pojdi v ječo in prisilno delavnico. Vprašaj tu pretepače, tatove in ubijalce, kdo jih je privedel tako daleč! Večina ti bo odgovorila s srdom v srcih: „Alkohol!“

Stopite še v blaznico! Zakaj je ta prenapolnjena najnesrečnejših med nesrečnimi? Alkohol jim je bil vodnik v to hišo žalosti...

Mladina! Odpovej se alkoholu, odstrani tega morilnega črva, položi sekiro na to korenino vsega zla in vzrasla boš kot krepak, močan rod, do vzeten za vse dobro, hrepeneč le po plemenitem in vzvišenem, kar ti oživlja duha in spodbuja voljo k velikim delom!

Boj alkoholu!

Reki o treznosti.

1. Treznost je rešilni križ, postavljen na Kalvarijo človeštva.
2. Treznost je podobna zlatemu potoku, ki nikdar ne usahne.
3. Treznost je vir zadovoljnosti in mirne vesti.
4. Treznost ustavlja ost prezgodnji smrti in revščini.
5. Treznost polni žepe in hranilnice.
6. Treznost je družinam solnce sreče, brezni in miru.
7. Treznost prazni norišnice, sirotišnice, ječe in bolnišnice.
8. Treznost je usmiljena sestra za pijance.
9. Treznost uničuje pilske navade.

Pokora.

Švedski kralj Karol VII. je v mladosti zelo ljubil vino in večkrat se ga je napil tako, da je storil marsikaj, kar se ni strinjalo z njegovim kraljevskim dostojanstvom. Enkrat, ko se je zopet napil priljubljene pijače, je o svoji materi izgovoril nekaj trdih, razžalivih besed. Drugi dan ga je njegov prijatelj opozoril na obnašanje, s katerim je visoko gospo hudo razžalil. Karol je obledel. Nekaj trenutkov je premišljal. Bili so to trenutki, važni za celo njegovo življenje. Po kratkem premišljevanju je vskliknil: »Prinesite mi steklenico vina in najdragocenejšo kupico!« Ko je

oboje dobil, se je podal k svoji materi kraljici »Gospa!« rekel je ves ginjen. »včeraj sem Vas razžalil: hočem Vam dati zadoščenje«.

In napolnivi kupico, izprazni jo ter slovesno reče: »To je bilo zadnje vino, ki sem za pil. Od danes naprej čez moje ustnice ne bo prišla nobena kaplička vina več!« Ostal je mož-beseda celo življenje.

Nekdaj in sedaj.

Kako prijetno je bilo nekdam ob nedeljah popoldne na vasi! Mladina se je šetala po polju med cveticami, je pela vesele pesmi, ali se zabavala z igrami.

Včasih sta se oprijela dva mlada fanta in sta poizkušala, kdo je močnejši od njiju. Močnejši je vrgel slabejšega na tla, tako so si urili telesno moč. Ali zbog tega ni bilo sovraštva med njima. Razšla sta se in sta si segla pred odhodom v roke.

Kar je bilo starih, so sedli pod starodavno lipo sredi vasi. Gledali so mlade in so medrovali kako je bilo, ko so bili še sami mladi in prorokovali o dnevih, ki bodo še prišli.

Danes iščeš zastoj takih prizorov. Srečaš po cestah in samotnih potih pijane ljudi, ki gredo v negotovih korakih v mraku proti domu.

Gospodar pije, da pozabi za trenotek kako gre njegovo gospodarstvo rakovo pot. Hlapec, delavec, pomočnik pije zato, da je vsaj enkrat v tednu vesel, kakor se opravičuje sam.

Vsakdo ve, da ne bo drugi dan za nobeno delo ali navadil se je na veselachenje in preslab je, da bi si odrckel, četudi ve, da mu bo v kvar.

Če ni prijetno na vasi, je pa toliko bolj veselo v vaški krčmi. Zoperu duh po opojnih pijačah, po razlitem vinu, gosti, tobakov dim, vrišč in vpitje, večasi hripavi glasovi narodne popevke ti domijo nasproti.

Tu smo v kraljestvu alkohola. Srcki med pivci sedi vaški modrijan in razklada na dolgo in široko svoje nazore. Napol vimeni gostje pa ga poslušajo z odprtimi ustmi.

Alkohol kaže čedalje bolj svojo moč. Pivci postanejo se glasnejši, vsak hoče priti do besede. Pozno v noč se vračajo šele proti domu, kričež in razgrajajoč, da so v nadlego drugim že počivajočim prebivalcem.

Pretresljiva pridiga.

Postopač daleč na okoli sloveč pijanec je stopil v neko gostilno ter zahteval kozarček žganja. Gostilničar, ki je bil ponosen na ugled svoje hiše, ga je pogledal grdo in zapodil: „Poberi se, v mojo hišo ne zahajajo lumpi. Tam so vrata.“

Molče se je zagugal postopač proti vratom. V tem vstopita dva mlada gospodiča. Zahtevala sta ruma. Gospodar jima je natočil.

Zdaj se pa obrne postopač od vrat in reče s hripavim glasom.

„Glejte, vi krčmar pred leti sem bil tudi jaz takle mlad gospod, kakor sta ta dva. Moji stariši so bili ponosni name, na svojega edinca.“

Začel sem pa hoditi po krčmah in sem pil vedno bolj. Takrat me ni posvaril noben krčmar niti me ni spodil izpod strehe, še vabil me je vsak. Moji dobri materi je počilo srce, ko me je spravila nesrečna pijača prvič v ječo.

Postal sem ničvreden, bolehen in propadel človek, ki mu ni več pomoči.

Olejte gospodar, meni daste lahko mirnega srca kozarček žganja. Ali če imate kaj srca, tema mladima fantoma ne dajajte strupa. Naj ne postaneta to kar sem sedaj jaz, ki sem že izgubljen. Ta dva še nista izgubljena. Za božjo voljo, ne dajte jima žganja.“

Kako izpremeni pijančevanje izraz obličja.

Veliki italijanski slikar Leonardo de Vinci je slikal več let sliko „Zadnja večerja“. Vse mu je šlo po volji, le obličju Odrešenikovem ni mogel dati pravega izraza. Nekoč je stal pred cerkvijo Sv. Petra in Pavla v Rimu, ko so baš prihajali verniki iz hiše Gospodove. Kar ugleda v gruči cerkvenih pevcev vitkega mladega moža, čigar obraz je bil sila lep in plemenit.

Slikar je stopil k njemu in ga je prosil naj se zglesi takoj naslednji dan v njegovi delavnici. Krasni mož je rad ugodil vabilu. Prihajal je odslej k slikarju, ki je naslikal Zveličarju obličje tega cerkvenega pevca.

Dolga leta je slikal slavni umetnik svoj nedosegljivi umotvor. Uprizoril je na platnu že malone vse apostole, le Juda Iškarijota še ni bilo med njimi. Poizkušal je sedaj tako, zdaj tako, a slednjič je odložil nezadovoljen čopič in barve ter je odšel na ulico.

Hodil je po mestu, krenil s trga na cesto, zavil v umazane ulice ter opazoval obraze vseh, ki jih je srečaval. Kar mu pride nasproti berač zelo odurnega obraza. Slikar stopi k njemu, rekoč: „Pridite danes popoldne v mojo delavnico.“ Berač ga pogleda s krvavimi, življenja trudnimi očmi in prikima.

Solnce je pripekalo z vso silo na večnolepo mesto Rim, ko je stopil iz nesnažne beznice razcapan grd berač, ter odšel v ulico, kjer je bila delavnica slavnega mojstra. Ta ni bil še star, a videti je bilo, da je bil že izgubljen mož, ki si ga je izbral umetnik, da bo naslikal po njem nesrečnega Judo Iškarijota.

Vstopil je v hišo in se predstavil slikarju. Ko ga ta natančneje pogleda, se zgane ves presenečen in čopič mu pade iz rok. Spoznal je v tem izgubljenega onega moža, čigar vzorno in plemenito obličje je naslikal pred leti svojemu Jezusu.

Mož mu je povedal svojo žalostno povest. Še kot cerkveni pevec se je udal pitju. Padel je čimdalje globlje in pijančevanje je izpremenilo tako strahovito njegovo nekdanje krasno obličje.

Pivska strast — gotova propast.

Mlad fant je bil; vesele oči, rdeča lica so pričala o njegovem zdravju. Dali so ga k mojstru v mestu, da bi se izučil mizarstva. Ob delavnikih

se je učil, a nedelje so bile njegove. Mojster se ni brigal zanj, fant je hodil po svojih potih. Iskal je razvedrila in družbe ter je našel oboje pri tovariših na kegljišču. Kar so priigrali tu, so zapili sproti na pivu. Priljubilo se mu je pivo, čigar okusa doma na vasi še poznal ni.

Postal je samostojen mojster. Bil je spreten in priden; lahko bi bil živel v blagostanju, a začel je ceniti vino, ki ga je vabilo sleherno nedeljo, a često še ob delavnikih v krčmo, kjer je zapravljaj božji čas. Doslej mu alkohol še ni dosti škodil; po prstih, natihoma mu je hodil ob strani skušnjavec.

A sčasoma je začel zanemarjati delo, pivska strast se je vgnezdila pri njem. Pri delu je bil osoren in siten, le pri poliču se je razživil. Vino mu je bilo zdaj že preomledno, premalo močno, priljubilo se mu je žganje, ki je bolj izdalo in prej omamilo duha. Zastonj je prosila žena, zastonj so se jokali še nepreskrbljeni otroci. Prepir se je udomačil pod njihovo streho, on sam je odhajal z doma, kamorkoli se mu je zljubilo. Bil je v najlepši moški dobi, a zabuhel pijanski obraz je razodeval starca. Delal ni skoro nič več, trezen je bil le malokedaj. Ker ni mogel piti za zasluzek, je pil na upanje in ker je imel čedno domačijo, mu je rad natakaj krčmar, a zraven zapisoval le njemu umevne kljukaste številke na umažana hišna vrata.

Otroci so odšli drug za drugim v svet; niso imeli obstanka doma, kjer je razgrajal dan na dan pijani oče. Žena ni več prosila in rotila, tiho je trpela in bolehalo, dokler je niso položili neke spomladi v zgodnji grob.

Na jesen pa so pognali njega samega na cesto. Zatekel se je h krčmarju, svojemu iskrenemu prijatelju, a ta ga je spodil izpred hiše. Ni ga hotel poznati, dasi je zapil pri njem vse, kar je spravil nekoč s trdom in pridnostjo skupaj. Revež ni imel prostorčka, kamor bi legel zvečer k počitku. Klatil se je po skednjih in kozolcih, a čez dan je beračil od hiše do hiše. Vinarje, ki jih je priprosil, je nosil redno v nizko zakotno izbo k žganjarki.

Tu si je tešil težko vest, pil je, da je pozabil, kako je prišel v propast; jezil se je na ves svet in na Boga, dasi ni vedel zakaj, saj je bil sam kriv svoje nesreče.

Ljudje so se ogibali pijanega berača, ki ni pustil nikogar v miru. Mrzlega zimskega jutra so našli trdega na županovem podu, kamor je zlezal zvečer pijan.

Nihče ga ni spremil na zadnji poti, nihče ni potočil solzice za njim. Pozabljen je njegov grob tik pokopališkega zidu.

Uganke.

Moč, ki imam jo jaz, je taka,
da vržem vsakega junaka.
(vino).

Zlate resnice.

1. Kier alkohol gospoduje,
tam prerano smrt kraljuje.
2. Kolikor kupic žganja izpiješ,
toliko žrebljev si sam prezgodaj v krsto
zubiješ.
3. Alkohol je sin hudobnega duha,
oče revščine in vsega zla.
4. Alkohol je oče goljufov in slabih
prijateljev.
5. Alkohol je maček, ki spredaj liže, zadaj
grize.
6. Alkohol je prijatelj v ovčii obleki.
7. Alkohol ponižuje človeka pod žival.

Iz starih časov.

Že stari narodi so se mnogo borili proti alkoholu, temu velikemu sovražniku človeštva, razdiratelju družinskega življenja in protivniku vsega napredka.

Pri starih narodih so bili zakoni proti alkoholu prav strogi. V Atenah, domovini umetnosti in lepote, so stari Grki obsodili nekega zakonodajnega uradnika na smrt, ker se je preveč napil.

Strogi Špartanci pa so šli še dalje. Ti so popolnoma prepovedali pitje opojnih pijač in Lukurg je ukazal, da se povsod zatre vinska trta.

Za časa rimske republike je bilo prepovedano piti mladini vino; šele nad 30 let stari moški so smeli uživati vino. V slučaju pa, da je kdo storil zločin v pijanosti, se to ni smatralo kot olajšujočo okolščino, temveč se je zločinca zaradi tega še strožje obsodilo.

Grški modrijan Pittakos v Mytileni je izdal naredbo, da se mora vsakogar, ki je v pijanosti zagrešil kak zločin, dvakrat strožje kaznovati, kakor onega, ki ga je storil v treznosti.

Mohamed ustanovitelj Izlama je popolnoma prepovedal v Koranu uživanje vina.

Karol Veliki je mnogokrat strogo opominjal svoje dvornike, naj ostanejo trezni.

Francoski kralj Franc I. je odredil leta 1536. jako stroge naredbe proti alkoholikom. Odredil je, da se vsakega pijanca kaznuje v prvem slučaju z ječo ob kruhu in vodi. Ako so koga drugič zalotili pijanega, se mu je naštelo primerno število palic, tretjič so ga pretepli z biči. Ako je ostal nepoboljšljiv pijanec, odrezal se mu je en prst na nogi, ako to ni pomagalo, se ga je izpostavilo na sramotni kamen, a končno se ga je izgnalo iz domovine.

V nekaterih drugih deželah so zaprli pijance v ječe ter jim dajali le tako hrano, ki je bila pomešana z žganjem in to tako dolgo, dokler se

ni pijancu zgnusilo ter se je začel braniti uživati tako hrano. Ali pa so zaprli vse, ki so jih našli pilane na ulicah, potem pa, ko so se streznili, so morali pometati ceste, ne glede na to, ali je bil kdo bogataš ali siromak.

Iz dnevnika tirana-alkoho a.

Neki mož se je vračal iz mesta P. vinjen domov. Vsled alkoñola izmučen in truden se je vlegel ob cesti in zaspal. Ukrađenih mu je bilo 600 K.

V vaški gostilni so na nedeljo popoldne plesali in popivali dninarji, ki so si bili med tednom s težkim delom prislužili denarja. Ko so se že precej opijanili, so začeli razgrajati in metati kozarce v druge goste. S silo so jih spravili iz hiše pod kap. Ko so bili na planem, so začeli pobijati gostilniška okna in razbili hišna vrata.

V vasi Slepšed na Dolenjskem je živela znana pijanka, ki so jo poznali otroci pod imenom „frakeljnova Mica“. Za denar, ki si ga je prislužila v treznosti ali ga priberačila, je kupila žganja. Steklenico je nosila kar v žepu. V hudi zimi ni imela gorke obleke ne obuvala, ampak si je noge zavijala navadno v cunje. Nekega zimskega dne si je privoščila precejšnjo merico žganja, da bi jo grel. Na poti domov je zaspala pod odprtim kozolcem, kjer so jo našli drugi dan zmrzlo.

V Kotunavi vasi je bilo žeganje, ki so ga nekateri še v ponedeljek po svoje nadaljevali. Neki hlapec se je bahal, da izpije toliko žganja, kolikor mu ga kdo kupi. Res mu ga kupijo liter. Fant ga izpije in tekom pet minut se zgrudi mrtev na tla.

V vaški gostilni je popivalo več fantov pozno v noč. Brez povoda je udaril Blaž M. s steklenico Pavla H. Pavlov prijatelj je vrgel Blaža na plan, kjer so planili še drugi fantje nanj. Pretepli in osuvali so ga tako hudo, da je Blaž vsled poškodb kmalu umrl.

V trgu M. je dan na dan popival kovač Skušek. Bil je na Veliki ponedeljek. Že od jutra se je nalival po krčmah najprej z žganjem, nato še z vinom in pivom. V pozni noči se je vračal domov, a je obnemogel vsled preobilo zavžite pijače ter je obležal na cesti v dežju in vetru. Prehladil se je tako močno, da se ga je lotila pljučnica, ki je spravila pijanca v treh dneh na oni svet.

V vasi G. so našli v jeseni leta 1916 znanega pijančka hišarja Šimna ležati mrtvega v grapi. Pijan se je vračal iz vinskega hrama in je padel v jarek, ki ga je napolnilo neurje z umazano vodo. Nesrečno je zadel z glavo uprav v vodo. Tako se je naredil hudobec norca iz njega, čeprav mu je zapisal že davno svojo dušo. Na zadnjo uro ga je zadušil v gnojnici.

To so nekatera resnična poročila, posneta iz dnevnika časopisja. Sleherni dan prinašajo listi take in čestokrat še hujše slučaje, ki jih je povzročilo pijančevanje. Malomarno jih čitajo ljudje, ali se zdrznejo samo za hip, češ, nič novega. Res, nič novega, saj se dogajajo pri nas dan na dan slični prizori — žalostni prizori iz življenja onih, ki so se vdinjali pivskim navadam.

Vedno nova pesem.

Pozdravljen, čisti gorski vrelec,
tako prijazno žuboriš!
Poslušani melodije tvoje
in ti skrivnostno govoriš:

Zastonj ljudem dijačo nudim,
zato me cenj malokdo —
o, človek rajši strup kupuje,
samo, da plača ga drago. —

Povrni se zemljan k naravi,
in našel spet boš sladki mir,
priroda -- mati te ozdravi,
zdravilo, glej, je gorski vir!

GLASNIK.

Gen. Maister. Kar smo imeli doslej t. zv. vojaških junakov, so bili to „avstrijski junaki“ in le malo izmed njih si je ohranilo pošteno slovensko srce. Danes pa imamo svoje narodne junake — in med našimi bivšimi avstr. častniki je postal gen. Maister naš prvi narodni junak. Njegovo ime je danes znano vsakemu Slovencu, saj vemo, da je rešil nam naše najvažnejše severno mesto — naš Maribor in sedaj brani našo Koroško. Gen. Maister je bil že prej kot avstr. častnik zaveden Slovenec, dasi to takrat na višjih mestih niso radi videli. Poznali smo ga po njegovih pesmih, ki so izšle tudi v knjigi. Med vojno je general Maister dobro vedel, da mora zmagati antanta. Zato se je previdno držal v ozadju in čakal na svoj čas. Prišel je polom. Gen. Maister je bil v Mariboru. Že pred polomom je sodeloval z „Nar. svetom“. Ko je nastal prevrat, je Maister zbral okrog sebe nekaj naših fantov. Bilo jih je kakih 40. S temi je zavzel in obvladal Maribor. „Nar. svet“ ga je povišal na generala in mu izročil vso oblast. Položaj je bil takrat še nevaren. Nemške čete so bile še v mestu. Treba jih je bilo razorožit. Nemci so bili močnejši. Toda gen. Maister je znal držati Nemce v strahu. Tako je mesto ostalo nam in ko bi ga ne bili takrat zasedli bi bilo za nas slabo. Morali bi se bili zanj boriti, kakor smo se pozneje borili za Koroško. In kaj bi bili danes brez Maribora! Gen. Maister je bil te dni sprejet v skupno armado kot general. Čestitamo!

Vinski brat. Povest. Spisal Eng. Gangl. Cena 6 K. Izdalo „Društvo za zgradbo učit. konvikta“. —

V tej povesti nam podaja pisatelj sliko iz dijaškega življenja. Godi se v Novem mestu in najdemo v nji še nekaj znanih imen patrov-profesorjev. Dijaki, ki nastopajo v povesti so slikani po resničnem življenju. Med njimi so tudi izprijenci, ki se končno poslove od šole — in se izgube. Vzrok nesreči pa je pijača in lehkomiselnost. Naši dečki bodo v njih videli svarilen zgled. Knjiga je pisana lahno in živahno, tako da čitatelj

rad sledi zanimivemu pripovedovanju. Žal, da slike niso tako posrečene, kot bi si želeli. Danes so slike draga stvar in lepo ilustriranih knjig nam je zelo treba. Knjiga s slikami je pri mladini bolj priljubljena in ostane bolj v spominu. Toda slike morajo odgovarjati svojemu namenu. Zato s temi ilustracijami nismo bili zadovoljni. Knjiga je III. zvezek zbranih spisov Eng. Gangla in jo bomo radi uvrstili med vsa ona dela, ki jih mladina rada čita.

Sokolski zlet v Pragi 1920. Češki listi javljajo veselo vest, da se bo vršil sokolski zlet v Pragi. Pred mesecem je bilo to vprašanje še nerešeno, ker so bili prostori, kjer se je vršil veliki vsesokolski zlet l. 1912. skoraj zazidani. Zdaj se je našel način, da bo na istem mestu dovolj prostora za telovadišče. Ta sokolski zlet bo največji, kar se jih je vršilo dosedaj. Ves svet naj vidi ono silo, ki je vodila slovanske narode v svobodo. V Pragi se že vrše velike priprave. Vkljub vsem oviram hočejo Čehi pokazati silo sokolske vzgoje. Promet, prehrana, stanovanja — vse to ovira danes velike zlete, Čehi hočejo premagati vse to in povabiti slovansko sokolstvo v Prago. Ker poznamo češke sokolske delavce in češki narod, ki se ob taki priliki vedno zaveda svoje naloge — smo prepričani, da bo Praga l. 1920. res nudila svetu najveličastnejšo sliko in bo zopet združila vse slovanske narode v sebi.

Kako smo lisice lovili. V soboto 27. decembra 1919. smo imele krasen izlet. Bilo nas je pet oddelkov deklic, ki telovadimo pri Sokolu in ki zdaj o božičnih počitnicah nimamo telovadbe. Bilo nas je okoli 200, ki smo korakale ob drugi uri popoldne v dolgi vrsti mimo krčevinskega ribnika, polnega drsalecev. Z nami je bilo 5 gospodičen vaditeljic, g. Pivko in g. Hren. Pri tretjem ribniku smo zapazili sled lisice, ki smo jo imele ujeti. Bili so rdeči, modri in beli papirčki na zemlji. Tu moram povedati, da so pred nami odhitele tri deklice in ena gospodična. To so bile lesice, izmed katerih je bila ena ranjena, ta je puščala sled, imela je vrečico papirčkov, ki jih je tresla po poti. Ko smo zapazile njeno kri, se spustimo lovci na lov. Navzdol in navzgor, po gozdu, zopet dol, zdaj na desno, zdaj po poti, zdaj skoz grmovje smo zasledovale sled. »Kri, tu je kri!« so klicale deklice, ki so našle novo sled in tekle smo zopet, kolikor smo mogle. Ves gozd nas je bil poln. Za kake pol ure smo jih že imele. Rdeči plašč je kukal iz kupa listja, ravno tam, kjer ni bilo več sledu, in vse štiri lisice smo izvlekle iz grmovja in listja. Bilo nam je vsem vroče in potile smo se močno. Lovski plen smo veselo vlekli nazaj, dokler se nismo zbrali vsi lovci in psi. Lov smo zaključili s tekmo, pri kateri je bilo obdarovanih pet deklic. Potem smo korakale domov in ob 4. uri smo se razšle v mariborskem mestnem parku s pozdravom: »Na svidenje v sredo!« (Poročilo smo prejeli od deklice sokolskega naraščaja. Op. ured.)

*Če sokol dvigne drzna krila,
vrabičev roj pobegne plah,
enaka bodi naša sila,
domovju v bran, a vragu v strah.*

Našim prijateljem!

„Sokolič“ zaključuje svoj prvi letnik. Kaj smo hoteli? Hoteli smo podati naraščaju in šoli odrasli mladini primeren list, ki bi skrbel za zdravo narodno duševno vzgojo. Hoteli smo, da bi bil „Sokolič“ v vsaki narodni hiši, da bi bil glasilo naše mladine, da bi izpopolnjeval našo narodno šolo. Hoteli smo, da bi v njem naša mladina spoznala našo jugoslovansko zgodovino itd. V prvem letniku nismo mogli izpolniti vsega programa. Bilo je preveč ovir in premalo sredstev na razpolago. Med tem je sklenila seja „Saveza“, da postane „Sokolič“ glasilo vsega jugoslovanskega sokolskega naraščaja in bo izhajal v vseh treh narečjih. Želimo našemu „Sokoliču“, ki se je dvignil z naših slovenskih planin, mnogo uspeha pri njegovem novem poletu čez vso Jugoslavijo. Mi in naši prijatelji pojdemo za njim. Tam mu bo omogočeno lepše življenje. Verujemo v njegovo bodočnost. Naj združi okoli sebe vso jugoslovansko mladino in naj jo vodi s seboj, da bo svet spoznal dom sokoličev. Kličemo mu na novo pot svoj:

Na zdar!

Uredništvo.

„UČITELJSKA TISKARNA“

V LJUBLJANI, FRANČIŠKANSKA UL. 6.

Telefon šte. 118.

Poštnohranilnični račun št. 76.307.

„Učiteljska tiskarna“ je najmodernejše urejena in izvršuje vsa tiskarniška dela od najpreprostejšega do najmodernejšega. V zalogi ima tudi vse šolske in druge tiskovine.

Enobarvni kakor tudi večbarvni tisk.

Litografija. Stereotipija.

Delo točno, solidno in elegantno.

Gg. skladateljem vljudno naznanjamo, da je „Učiteljska tiskarna“ preskrbljena z novimi notami, torej izvršuje tudi muzikalije s prav ličnim in razločnim tiskom.

==== Cene zmerne. ====

Svoji k svojim!

==== Kupujte ====

mladinske spise,

ki jih izdaja

„Društvo za zgradbo Učiteljskega
:: konvikta v Ljubljani“! ::

Naročila sprejema „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.